

СОФИЙСКИ УНИВЕРСИТЕТ „СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ“
ФИЛОСОФСКИ ФАКУЛТЕТ
КАТЕДРА „ПОЛИТОЛОГИЯ“

Росица Георгиева Филатова

Сътрудничество между НАТО и ЕС за изграждане на
Архитектура за сигурност в Европа (1992-2015)

А В Т О Р Е Ф Е Р А Т

на

Дисертация за присъждане на образователна и научна степен „доктор“

Професионално направление: 3.3. Политически науки

Научна специалност: Политология (Международни отношения)

Научен ръководител: доц. д-р Любов Григорова Минчева

София, 2019

Научно жури:

1. Доц. д-р Любов Григорова Минчева
2. Доц. д-р Здравко Василев Попов
3. Доц. д-р Пламен Маринов Ралчев
4. Доц. д-р Велизар Матеев Шаламанов
5. Проф. д-р Вихрен Янакиев Бузов

СЪДЪРЖАНИЕ

УВОД. Актуалност на проблема.....5-11

Първа глава. Теоретична глава.

1.1 Дефиниция на понятието сигурност.....11-13

1.2 Теоретични подходи към проблемите на сигурността.....13-18

Втора глава. Външна политика на ЕС.

1.1 ЕС-Русия.....18-19

1.2 Европейската политика на съседство.....19-19

1.3 Средиземноморска стратегия на ЕС.....19-20

1.4 Институции на ЕС: ЗЕС, ОВППС, ЕПСО. Ресурси и структура.....20-22

1.5 Договорът от Лисабон и външната политика и политиката за сигурност на
Европейския съюз.....22-22

1.6 ЕС и сигурността на Балканите.....22-23

1.7 ЕС: Кризи и конфликти – Босна и Косово/ Грузия и Украйна.....23-25

1.8 Политиката за киберсигурност на ЕС като част от европейската архитектура за
сигурност.....25-25

Трета глава. НАТО и сигурността на Европа след края на Студената война.

1.1 Трансформиране на НАТО. Лондонска декларация. Римска декларация.
Партньорство за мир.....25-28

1.2 Функциониране на НАТО.....28-28

1.3 НАТО и управлението на кризи. Механизми, използвани при операции за
поддържане на мира.....28-29

1.4 Ролята на НАТО за сигурността на Балканите – Босна и Косово.....29-30

1.5 Ролята на НАТО за сигурността в Черноморския регион – Грузия и
Украйна.....30-32

1.6 НАТО и неговите регионални партньори.....32-32

1.7 Ролята на НАТО за защита на цивилното население при управление на кризи и
конфликти.....32-33

1.8 Ролята на жените в изграждането на мира и сигурността.....33-33

1.9 НАТО в борбата срещу тероризма.....33-34

1.10 Политиката на НАТО в областта на кибернетичната отбрана.....34-34

1.11 НАТО и евроатлантическото партньорство.....34-35

Четвърта глава. Сътрудничеството между НАТО и ЕС след края на Студената война в изграждане на европейската архитектура за сигурност.

1.1 Изграждане на европейска идентичност в областта на сигурността и отбраната в стратегиите и политиките на НАТО.....	35-36
1.1.1 Рамка на сътрудничество. Политически консултации. Способности.....	36-37
1.1.2 Развитие на сътрудничеството между НАТО и ЕС в областта на сигурността.....	37-38
1.2 НАТО и ЕС в процеса на управление на кризи и пост-конфликтно възстановяване и развитие.....	38-38
1.3 Сътрудничество между НАТО и ЕС: Западни Балкани – Босна и Косово.....	38-39
1.3.1 ЕС: Пакт за стабилност в Югоизточна Европа.....	39-40
1.3.2 САЩ: Инициатива за Сътрудничество в Югоизточна Европа (SECI).....	40-41
1.3.3 НАТО: Партньорство за мир (PfP).....	41-41
1.4 Сигурност в Черноморския регион – НАТО и ЕС – Грузия и Украйна.....	41-42
1.5 Инициативите на ЕС за „обединяване и споделяне“ и на НАТО за „интелигентна отбрана“ за изграждане на европейска архитектура за сигурност.....	42-43
1.6. Ролята на САЩ в отношенията НАТО-ЕС.....	43-44
1.7 НАТО, Русия и европейската архитектура за сигурност.....	44-45
1.8 Кибер пространството в политиката за сигурност на НАТО и ЕС.....	45-46
ЗАКЛЮЧЕНИЕ: Практико - приложни аспекти и политически препоръки.....	46-48

Общи характеристики на дисертацията:

Актуалност на проблема:

Разпадането на Съветския съюз и краят на Студената война в началото на 90-те години на миналия век коренно променят контекста на Европейската политика за сигурност. След 1990 г. значимостта на Европейския съюз като фактор в международните отношения видимо нараства. Този факт е предопределен от прекратяване статуквото на разделение на Стария континент на сфери на влияние. Пред Съюза възниква предизвикателството за обединение на Западна и Източна Европа. Това е периодът в който политическата динамика следва два паралелни вектора: от една страна протичат ускорени интеграционни процеси; от друга страна ескалират поредица регионални конфликти. Всичко това налага промяна в европейската външна политика и политика за сигурност. А успешно развиващата се икономическа интеграция повишава както на ролята, така и на отговорностите на ЕС в международната политика.¹

Европейският съюз е значим актьор на международната сцена, но той невинаги успява да провежда ефективна обща външна политика и политика за сигурност. И като причина а и в резултат на това той често се сблъсква с поредица предизвикателства.

Важността и актуалността на изследвания тук дисертационен проблем се формулира кратко така: Европейският съюз е изправен пред необходимостта да провежда ефективна външна политика в сътрудничество с НАТО с цел изграждане на нова и устойчива европейска архитектура за сигурност. Предизвикателството към дисертационната тема произтича от обстоятелството, че ЕС претендира да бъде глобален и самостоятелен актьор, но същевременно систематично показва неспособност и неефективност в провеждането на общата си външна политика и политика за сигурност - самостоятелно и без сътрудничество с НАТО.

От друга страна, НАТО стои устойчиво върху самостоятелни позиции. Преговорите по Вашингтонския договор, основополагащия документ на НАТО, включват текст по Член 5 формулиращ ангажимент за колективна отбрана, който е формулиран така, че да гарантира сигурността на европейските съюзници от страна на САЩ. В края на Студената война НАТО също е изправен пред поредица нови проблеми, в т.ч. и доколко релевантен остава Член 5. Без да поставят под въпрос ангажимента си

---

¹ Марин, Н. (2005), Особенности, тенденции и перспективы на Общата европейска политика за сигурност и отбрана; сп. Международна политика, брой 1, Благоевград, с. 36-37.

към него, съюзниците започват да се дистанцират от неговото приложение. Повечето американски ядрени оръжия са изтеглени от Европа и с това започва процес на съкращаване на американските контингенти и преориентиране на стратегията на НАТО от реакции в посока Изток – Запад към реакции в посока *tout azimuth* отговаряща на „новите рискове и опасности”.²

Това, което предполага сътрудничеството между ЕС и НАТО са общите ценности, като свобода, демокрация, права на човека и върховенство на закона, ценности, които в исторически план изключват военни конфликти на територията на Европа.³

Съгласно Устава на ООН Съветът за сигурност на ООН носи отговорността за гарантиране на международния мир и сигурност. Уставът на ООН е правна рамка за създаването на НАТО. А с подписването на Северноатлантическия договор, страните-членки на НАТО са заявили тържествено вярата си в целите и принципите на Устава на ООН, и са поели ангажимент да се въздържат от заплахи или използване на сила по начин, противоречащ на целите на Обединените нации.

Държавите-членки на ЕС приемат, че системата на ООН е основна рамка на международните отношения и запазват ангажираността си към охрана на мира и укрепване на международната сигурност, в съответствие с принципите на Устава на Обединените нации, както и с принципите на Заключителния акт от Хелзинки и целите на Парижката харта.

НАТО представлява основен стълб на европейската сигурност, а Европейският съюз разполага с достатъчно потенциал за да подкрепи неговите действия. Така укрепването на европейския капацитет за отбрана и задълбочаването на междуинституционалното сътрудничество са от взаимноизгоден интерес.

ЕС и НАТО се изправят пред необходимостта да подобрят и разширят сътрудничеството си чрез максимизиране активите на двете организации и прекратяване на институционални противоречия.

---

² NATOReview, (2006), <http://www.nato.int/docu/review/2006/issue2/bulgarian/art4.html>, последен достъп: 02.05.2019 г.

³ Коев, К., (2011), Съвременни аспекти на сътрудничеството между НАТО и ЕС в областта на сигурността, Научни трудове на Русенския университет, том 50, серия 5.2– доклад, <http://conf.uni-ruse.bg/bg/docs/cp11/5.2/5.2-11.pdf>, последен достъп: 02.05.2019 г.

НАТО има основна роля в европейската архитектура на сигурност. Алиансът продължава да бъде основа на колективната отбрана. Запазването на трансатлантическия съюз продължава да бъде от основна значимост за сигурността на Европа, независимо от някои противоречиви становища, заемани *ad hoc* от отделни държави. Все пак, налага се становището, че бъдещата колективна отбрана на ЕС трябва да бъде организирана в сътрудничество с НАТО. Признава се необходимостта САЩ и ЕС да активизират своите двустранни отношения и разширят техния обхват, така че в него и дългосрочен план да се институционализират въпроси, свързани с мира и сигурността.

ЕС и НАТО заедно и по отделно гарантират сигурност за своите членове по време на Студената война: икономическа и дипломатическа, предоставена от ЕС, военна и политическа, предоставена от НАТО. Освен това двете организации действат в направление подкрепа и утвърждаване на ценностите и практиката на демократичната политика в Централна и Източна Европа.⁴

Европейската архитектура за сигурност се изгражда и реализира чрез спектър от международни договори и организации за сигурност, и по-точно:

- Регионални съглашения по силата на глава VIII от Устава на ООН. Тук визираме и Организацията за сигурност и сътрудничество в Европа;
- Профилирани регионални организации за сигурност. Тук визираме НАТО и Западноевропейският съюз;
- Граждански регионални организации за многостранно международно сътрудничество, включително в сферата на сигурността. Тук визираме Европейският съюз и Съветът на Европа.⁵

Основни изследователски въпроси, които определят изследователския дневен ред на настоящото дисертационно изследване включват: Възможно ли е НАТО и ЕС да провеждат самостоятелно ефективна политика за сигурност на

---

⁴ Доклад относно ролята на НАТО в архитектурата на сигурността на ЕС (2008/2197(INI)), Комисия по въпши работи, Докладчик :Ari Vatanen Европейски парламент, <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+REPORT+A6-2009-0033+0+DOC+XML+V0//BG>, последен достъп: 02.05.2019 г.

⁵ Коев, К., (2011), Съвременни аспекти на сътрудничеството между НАТО и ЕС в областта на сигурността, Научни трудове на Русенския университет, том 50, серия 5.2– доклад, <http://conf.uni-ruse.bg/bg/docs/cp11/5.2/5.2-11.pdf>, последен достъп: 02.05.2019 г.

европейския континент? Възможно ли е двете организации да осъществяват съвместна политика в изграждане на европейска Архитектура за сигурност? Ние твърдим, че ЕС – особено в годините на изследвания тук исторически период - е неспособен да провежда ефективна външна политика без подкрепата на НАТО. В сравнителен план, последната се възприема като глобален играч в областта на сигурността. Ние твърдим, че една от основните задачи на Европейския съюз през десетилетието следващо декадата 1992 - 2002 е изграждане на по-ефективна и интегрирана външна политика и политика на сигурност, задвижвана от ефективна институционална структура и самостоятелен военен капацитет. НАТО подкрепя развитието на Европейската идентичност за сигурност и отбрана от 1994 г. Развитието на европейска идентичност за сигурност и отбрана ще позволят европейските съюзници да поемат по-голяма отговорност при гарантиране на сигурността в Европа.

Договорът от Амстердам предвижда развитие на Общата външна политика и политика на сигурност, включително засилване ролята на Общата политика на сигурност и отбрана. Предвижда се също интегрирането на ЗЕС в ЕС, с цел използване ресурсите на организацията и предотвратяване дублирането на институции.⁶

Създаването на европейска отбранителна политика е неизбежна необходимост след приключване на Студената война. Дебатът ЕС – НАТО е противоречив и често изпраща двусмислени послания. От една страна той се предопределя от нарастващата значимост на ЕС в международните отношения. Същевременно, проявява се и тенденция, целяща редуциране ролята на европейската политика за обща сигурност, и ре-интегрирането ѝ в трансатлантическата рамка. През 1994 г., в Брюксел е одобрена политика на изграждане на т. нар. европейски стълб в НАТО. През 1996 г. в Берлин, външните министри на НАТО утвърждават политиката на формиране на европейска идентичност за сигурност и отбрана /ЕИСО/.

Първоначалните стъпки на европейските държави в сферата на общата политика за сигурност са белязани с неуспех. Търси се нов подход за адаптиране на тяхната политика към променящите се условия на международната сцена. През 1998 в Сен Мало между Великобритания и Франция се постига съгласие за обща декларация, която утвърждава ролята на ЕС в международните отношения. В отговорностите на

---

⁶ Група за европейски прогнози и изследвания, (2002), Интеграционният проект на следващото десетилетие: Европейската политика за сигурност и отбрана, http://www.osf.bg/cyeds/downloads/euro_gepi_1.pdf, последен достъп: 02.05.2019 г.

Европейския съвет влиза постепенно оформяне на общата отбранителна политика в рамките на ОВППС. Предвижда се европейските държави да изградят и действат в институционалната рамка, като Европейски съюз /Европейски съвет, Съвет по общи въпроси към Съвета на министрите и Среци на министри на отбраната/.

На среща на Европейския съвет в Санта-Мария-да-Фейра през 2000 г., ЕС постига съгласие по практическите аспекти на политиката на сътрудничество с НАТО, която се структурира в четири под-групи. Първи са въпросите на сигурността, и релевантни въпроси на обмяна и защита на информация между ЕС-НАТО. На второ място са въпросите на сътрудничеството между НАТО и ЕС и контрола върху военния потенциал. Третата група въпроси се отнася до достъпа на ЕС до ресурсите на НАТО. Четвъртата, последна група касае изработване на механизъм за постоянна връзка между ЕС и НАТО не само в условия на кризи, а въобще при по-тясното им и многоаспектно сътрудничество.⁷

Изследователски въпрос

Основен изследователски въпрос, който поставяме в това дисертационно изследване е - кой е основен гарант на европейската архитектура за сигурност? Една организация ли поема тези отговорни задачи? Или по-скоро факторът на стабилността в Европа трябва да се търси и открие във взаимодействието и сътрудничеството между две (и повече) международни (регионални) организации, всяка от тях основаваща се върху принципите на демокрацията, либерализма и управлението на закона? В перспективен план, доколко сътрудничеството между НАТО и ЕС става дългосрочен основен гарант на Архитектурата за сигурност в Европа? Кои са проблемните области за осъществяването на интер-институционално партньорство и сътрудничество в годините след Студената война – и по-специално по въпроси свързани с регионалната и международна сигурност?

Цели и задачи на дисертационното изследване

Цел на настоящата разработка е чрез исторически и настоящи примери да разкрие и обоснове най-значимите аспекти на сътрудничеството между НАТО и ЕС,

---

⁷ Марин, Н., (2005), Особенности, тенденции и перспективы на Общата европейска политика за сигурност и отбрана; сп. Международна политика, брой 1, Благоевград;

които се превръщат в жалони на изграждащата се Архитектура за сигурност в Европа. Друга основна цел е да систематизира и допълни наратива за взаимоотношенията между двете организации като изследва, анализира и интерпретира съществуващите и новоизлезли през последните години документални източници и литература.

Целите на изследването постигаме чрез решаването на следните **научноизследователски задачи:**

1. Анализ на външната и отбранителна политика на НАТО като основен гарант за сигурността в Европа след края на Студената война.
2. Анализ на капацитета на ЕС за осъществяване на ефективна външна и отбранителна политика след Договора от Маастрихт от 1991 г.
3. Анализ на сътрудничеството между НАТО и ЕС с цел постигане на ефективна политика на сигурност в Европа.

Хипотеза

Тук твърдим, че сътрудничеството между НАТО и ЕС е основен гарант на Архитектурата за сигурност в Европа. Тук твърдим, че претенциите и амбициите на ЕС да се превърне в глобален играч са принципно реалистични, но недостатъчно обосновани поради неспособността на ЕС да провежда общата си външна политика и политика за сигурност и отбрана - без сътрудничество с НАТО и без съдействието на последната.

Методология

В настоящото дисертационно изследване използваме сравнителния и историческия метод. Сравняваме политики и организационни изменения на две основни международни организации в трансформацията им и стратегиите им в сферата на сигурността и мироопазването, приносят им към демократизацията и проблемите на развитието. Подходът ни е регионален: разглеждаме инициативи и действия на Балканите, а също и в района на Черно море. С помощта на тези методи ще се направят заключения, които ще потвърдят или опровергаят горе формулираните хипотези. Сравняваме и анализираме постижения и провали на международни институции. Регистрираме индивидуални организационни заслуги и обосноваваме необходимостта от интер-институционално сътрудничество.

Специфика в методологията на настоящото изследване е, че равнището на анализ е двойно: от една страна се разглеждат политики на международни организации; от

друга – успехите или провалите им се анализират в национален контекст. Втора специфика в методологията на изследването е, че единицата ни на анализ не е една организация, нито друга; - а симбиотичното взаимодействие между тях. Крайна цел в методологическия ни подход е, да се измери значимостта и ефективността на интер-институционално взаимодействие в изграждане на международна рамка на регионална архитектура на сигурността. С ясно съзнание за комплицираността на изследователския проблем и приложената към него методология – запазваме изследователски скептицизъм към резултата и допускаме възможни корективи на предварително заложените ни изследователски очаквания.

Обем и структура на дисертацията

Дисертацията е с общ обем 200 стандартни страници и се състои от Увод, Заключение и четири глави. Приложена е библиография от 256 източника на български и английски език, от които 22 документа на английски и български език и 34 интернет ресурси.

В Увода предлагаме обща концепция на изследователския проблем и обосноваваме актуалността и значимостта на изследователската тема. Формулираме целите и задачите на изследването, както и основните хипотези. Обосноваваме методологията, използвана в преследване на изследователските цели.

ГЛАВА ПЪРВА: ТЕОРЕТИЧНА ГЛАВА

Дефиниция на понятието сигурност

Краят на Студената война има огромно влияние върху модела на международна сигурност. , Повече от десетилетие след прехода, обаче, понятието сигурност е все още проблемно дефинируемо .⁸

Бари Бузан и Оле Уевер дефинират сигурността като дейност, действие, или движеща сила, която извежда политиката извън установените правила на играта и очертава новите проблеми като нов тип политика. . Авторите въвеждат понятието „секюритизация“ и го дефинират като екстремна версия на политизацията и като успешен речеви акт, посредством който, в рамките на една политическа общност, се изгражда разбирателство между субектите по повод нещо да бъде третирано като

---

⁸ Buzan, B., Waever, O., (2003), Regions and Powers. The Structure of International Security. CAMBRIDGE UNIVERESITY PRESS, с. 3.

екзистенциална заплаха за даден значим обект и да даде право за призоваване към неотложни и извънредни мерки за справяне със заплахата.⁹

Понятието „секюритизация” въвежда Оле Уевер през 1995 г. То е ключово в Копенхагенската конструктивистка школа в сигурността и международните отношения.¹⁰

Според Бузан и Уевер обществените проблеми биват: (а) не-политически; (б) политически, и следователно изискват управленско решение и ресурси, а в някои случаи и друга форма на общностно, комунално управление; (в) секюритизирани, т.е., превърнали са се в екзистенциална заплаха, изискваща извънредни мерки и действия, с проекции извън регулярната политическа процедура).¹¹

Бузан и Уевер въвеждат понятието “комплекс за сигурност”, който определят като регионално базирана, и локално групирана “извадка“ от държави. “Комплексите за сигурност“ по определение служат за изследване на регионални подсистеми от държави; и отчитат присъщите на региона особености, подчертаващи неговата уникалност. “Комплексът за сигурност” се дефинира като група държави, чиито концепции и загриженост за сигурността им са тясно свързани, като с това проблемите на националната сигурност на всяка една от тях изисква регионален аналитичен контекст и регионален подход в стратегическото им решаване.¹² Понятието „комплекс за сигурност“ насочва вниманието към често подценявани и стереотипно разрешавани проблеми на регионалната сигурност. Понятието „регионален комплекс за сигурност“, предлага алтернатива на глобалното “системно равнище” и предоставя възможност за сравнителни изследвания между регионите. След Студената война на преден план излизат регионални и локални кризи, спорове и конфликти на етническа, религиозна и социална основа. Класическите комплекси за сигурност¹³ се определят в дискурса на силовата политика, и ползват за отправна точка политическите и военните аспекти на сигурността). Те имат следните характеристики: (1) съставени са от две или повече държави; (2) имат географски кохерентно групиране; (3) държавите са взаимозависими в сферата на сигурността, както в позитивен така и в негативен план, но тази взаимозависимост е доста по-силна помежду им, отколкото между тях и държавите

---

⁹ Слатински, Н., (2011), Съдържание и измерения на категорията „сигурност”, сп. “Международни отношения“, No. 4.

¹⁰ Пак там.

¹¹ Пак там.

¹² Buzan, B., Waever, O., (2003), *Regions and Powers. The Structure of International Security*. CAMBRIDGE UNIVERSITY PRESS, . 44.

¹³ Класическите комплекси за сигурност са тези, които съставени от държави, а не от региони.

извън комплекса; (4) структурата на взаимозависимостта в сферата на сигурността предполагаемо се формира в следствие на циклично, макар и не перманентно взаимодействие;

“Комплексът за сигурност” (КС) е понятие което отчита факта, че редица държави са застрашени в непосредствена близост, а не от велики сили, т.е. проблемите на сигурността произтичат от техния регионален контекст. Тези регионални особености са резултат от исторически събития, недоверия и предубеждения, приятелства и вражди, но и от актуално разпределение на силите между държавите.

Стратегиите на националните държави и взаимодействията между тях определят динамиката и структурата на КС. Характерът на отношенията между държавите играе важна роля по за това как и дали по-мощни външни сили ще проникнат в региона.

Структурата и вътрешната динамика на КС се класифицира в зависимост от разпределението на силите между държавите; от взаимозависимостта им по отношение на сигурността; от отношения на приятелство или на враждебност, както и от наличието на дисциплиниращи споразумения и договорености помежду им.¹⁴

Теоретични подходи към проблемите на сигурността

Реализъм и неореализъм

Основен теоретик на теорията на реализма в международните отношения е Ханс Моргентау. Реалистката концепция, свързваме а с рационално определения национален интерес, силата, баланса на силите и управлението на силите в международните отношения дефинирани като анархични. Теорията на реализма е отправен пункт в анализите на международните отношения. Неин наследник е неореализмът, концептуално адаптиран към новите предизвикателства.¹⁵

Политическият реализъм смята, че добрата външна политика е рационалната външна политика за, тъй като само една разумна външна политика минимизира рисковете и увеличава максимално ползите; и следователно отговаря както на моралното предписание за предпазливост, така и на политическото изискване за успех.¹⁶

---

¹⁴ Слатински, Н. Петте нива на сигурността - подходи и аспекти (част 10), <https://nslatinski.org/?q=bg/node/232>, последен достъп: 02.05.2019 г.

¹⁵ Доуърти, Д., Пфалцграф, Р. (2004), Теории за международните отношения. Общ преглед. Първа част. София, АТИКА, с. 112.

¹⁶ Пак там, с. 10.

Интересът във външната политика, определящ политическото действие, зависи от политическия и културен контекст. Целите във външна политика се преследвани от държавите могат да варират в най-богат спектър.¹⁷

В борбата за сила държавите следват политики, насочени към запазването на статуквото; постигане на империалистична експанзия, или на престиж. Вътрешната и международната политика според Моргентау може да преследват три основни цели – запазване на силата, увеличаване на силата или демонстриране на сила.¹⁸

Международният консенсус, поддържащ баланса на силите преди XX век, вече не съществува. Структурните промени в международната система драстично ограничават, и правят напълно неефективно класическото равновесие на силите. Балансът на световната сила в периода на Студената война се крепи на две държави – Съединените щати и Съветския съюз, - а не на няколко велики сили, както е било в предходни епохи. Съюзниците на една от свръхсилите може да се прехвърлят в лагера на другата, но това не би променило значително разпределението на силите поради слабостта на сателитите в сравнение със супер силите. Не съществува и трета сила способна да промени статуквото в баланса на силите.¹⁹

В основата си реализмът твърди, че международните отношения са борба за власт между държави, ръководени единствено от собствените си интереси.

Моргентау идентифицира различни компоненти на фактора "сила", които диктуват международната политика. Теорията на политическия реализъм утвърждава ролята на националната държава в международните отношения с нейната основна цел - оцеляването на нацията и народа. Оттам и смисълът на политиката като процес на натрупване на сила и власт. Всички държави се ръководят от този принцип. А поддържане на стабилността се постига чрез "баланс на силите". Изграждат се гъвкави комбинации от съюзи, алианси, "коалиции на желаещи" и други групировки, които в даден момент най-ефективно опонират на една или друга възникнала заплаха за дадена държава или силов международен център. Структурата на международната система е практически йерархия, основана на силови възможности, като принципът за равенството придобива чисто формално юридическо значение. В международните

---

¹⁷ Пак там, с. 11.

¹⁸ Доуърти, Д., Пфалцграф, Р. (2004), Теории за международните отношения.Общ преглед. Първа част. София, . АТИКА, с. 115.

¹⁹ Пак там, с. 117.

отношения доминира фактичкото господство на силата - икономическа, военна и политическа.²⁰

Различни концепции и политически подходи предлагат алтернатива на "реализма". През 1980-те и 1990-те години тази теория се възражда под формата на т. нар. "неореализъм". За първи път терминът е въведен в авторитетния труд "Теория на международната политика" на Кенет У. Уолц (1979 г.) Докато запазва много от базовите характеристики на класическия реализъм, - най-вече ролята на националната държава и на силовия фактор, "неореализмът" насочва вниманието предимно към структурните характеристики на международната система, а не толкова - към отделните и компоненти. Според тази теория, структурните връзки, а не действията на отделните актьори определят хода на международната политика. Обратно, самата структура възниква от взаимодействието между великите държави и отделните региони. Впоследствие тя структурира това взаимодействие, насърчавайки определен вид действия и възпирайки други. Структурата се явява обективиран фактор, тя е израз на разпределението и съотношението на силите, тя поражда основополагащите тенденции за бъдещето. Самият Уолц се опитва да опрости анализа си с "пазарен" пример. за Международната система, според него, функционира подобно на пазар, от едната страна на който са производителите - истински самостоятелните държави-актьори, а от другата - стоката, която те са произвели и която очаква покупка и консумация. . Тези принципи движат световната политика. С други думи, от това, дали международната система има многополюсна, двуполюсна или еднополюсна структура, дали тя е полярна или центрична, и какви са агрегираните интереси на структурните звена зависят световните събития. Според Уолц това придава на реалистично-силовия тезис на „реализма“ характер на истинска теория на международните отношения.²¹

Либерализъм и неолиберализъм

Либерализмът е система от политически идеи на Новото време. Като политическо течение той възниква и се формира след 17 век. Либерализмът е многообразен. Формирането на доктрината е силно зависимо от националния контекст, в който тя се прилага. Ала във всички варианти на либералната традиция присъства модерното

---

²⁰ Александров, Е. (2004), Актуални тенденции в теорията на международните отношения. Теория, право, история. Сп. Международна политика, бр. 1

²¹ Пак там.

схващане за човек и общество, характеризиращо се с индивидуализъм; универсализъм; динамичност.²²

Първо системно изложение на либералните идеи на Новото време предлага Томас Хобс, който изгражда учение за държавата върху основата на естественото право. Според него, по своята природа хората са равни и свободни да действат според своя разум и физическа сила. Хобс смята, че чрез държавата, хората се стремят да прекратят войната на всеки срещу всеки, и се избавят от своята незащитеност. Държавата гарантира свобода на своите поданици, която предоставя правото да се прави всичко, което не е изрично от гражданския закон.²³

Неолиберализмът е друго съвременно течение в теорията на международните отношения. Той се отличава от класическия либерализъм във връзката между "свободната търговия" (неограничена капиталистическа инициатива) с международния мир и стабилност. Неолиберализмът защитава комерческия либерализъм, но го съчетава с т. нар. "републикански либерализъм". В резултат, либерализмът и демокрацията надхвърлят границите на държавата и се свързват с принципите на световния мир и международната интеграция. Неолиберализмът в началото на 1990-те години се оформя като класическа теория за международните отношения на капитализма. Тя предоставя алтернатива на реалистично-неореалистичната ортодоксия, утвърждаваща имперски суперсили, както и теории за "съотношението на силите", почиващи на марксистко-ленинска основа. Неолиберализмът е доктрина много различна от класическия релаизъм, основаващ се на категории като мир-война", „национална държава; и национална сигурност. Неолибералите определят понятието "сигурност" в много по-широки измерения.. Признавайки мимоходом геополитически-силовия прочит на сигурността, те са склонни да дадат предпочитание на богатството, благосъстоянието, екологичната обстановка, съблюдаването на правото и морала и решаването на глобалните проблеми като най-съществени детерминанти на международната политика. Неолиберализмът постулира изход от съвременните конфликти чрез създаване на модерни глобални институции, базирани на сътрудничеството, а не на баланса на силите. Важен техен постулат е колективната сигурност. Като признават необходимостта от националната държава на този етап, неолибералите констатираат, че тя не е в състояние да се справи с множеството модерни проблеми. . Тези проблеми не

---

²² Либералната политическа доктрина, http://www.bg-ikonika.com/2012/11/14_25.html, последен достъп: 02.05.2019 г.

²³ Пак там.

са по силите нито на традиционни блокове и коалиции, нито класическите съюзи от държави. Решението е "смесен модел" на международен актьор, включващ международни организации, неправителствени организации, многонационални корпорации, интелектуални и професионални общности.

Теория на конструктивизма

В началото на XXI век в теорията за международните отношения набира скорост доктрината на конструктивизма. Според Никълъс Онуф, един от представител на конструктивистката школа, чрез социалните отношения които създаваме или в които влизаме във взаимодействие с останалите, ние се конструираме като личностите, които реално сме.²⁴

Конструктивизмът разглежда международните отношения като динамика на културни и идеологически сили.. Основополагащ принцип на конструктивизма е, че властта и интересът се създават по силата на идеите. Така материалната сила и държавният интерес се формират от идеи, поставени в контекста на социалното взаимодействие. Според конструктивиста Александър Вендт, анархията е свободният избор на свободно поведение на държавите.. Идеологическите и културни норми са от значение, а актьорите се ръководят не само от строго рационални съображения;, но и от психологически или нормативни мотиви , и техните предпочитания и поведение еволюират вследствие на комплексна социализация.

Прегледът на основните теоретични школи в международните отношения, има за цел да въведе теоретичния контекст на дискусиата по въпросите на Архитектурата за сигурност в Европа. Всички от горните школи и теоретични направления имат отношение към дебата за сигурността в Европа и нейната институционална рамка. Теоретичното направление което най-адекватно осветлява усилията на международни организации в лицето на НАТО и ЕС да изградят нова архитектура на сигурност на Стария континент след приключване на Студената война, е школата на неолиберализма. Последната извежда на преден план ролята и мястото на международните организации в правенето на световна политика, изграждане на мира и стабилността и предоставяне на гаранции за устойчиво развитие.

Две международни организации, дискутирани в парадигмата на неолиберализма, изграждат в съвместен процес структурата на Европейската сигурност в периода след Студената война. Сигурно е, националният интерес е

---

²⁴ Пак там, с. 210.

структуроопределящо звено в този процес. Той е необходимо условие за създаване на континентален проект на сигурността след разпада на би-полярната система на международни отношения. Обаче, достатъчното условие са, стратегията, тактиката и институционалната еволюция на НАТО и ЕС в преследване на гореспоменатата цел. През Студената война НАТО е организация за колективна защита на държавите от Западна Европа и САЩ. Той е противоположен механизъм за сигурност, изграждал се в противовес на Варшавския договор, на свой ред организация за отбрана на страните членки от Източна Европа и СССР. В годините след Студената война НАТО претърпява сериозна институционална еволюция най-съществен аспект от която е трансформиране на организацията от такава за колективна отбрана в организация за колективна сигурност. Втори значим аспект в еволюцията ѝ е, интеграцията на нови членове сред бившите страни – членки на Варшавския пакт. Днес европейските и северноамериканските страни от НАТО образуват широка трансатлантическа общност, преследваща обща политика в областта на икономиката и сигурността. Тази общност споделя общи ценности и интереси. Макар че различията в националните позиции показват, че съюзниците не винаги са готови да одобрят действия, предприемани в името на общия интерес, целта на НАТО е да улесни консултациите и дискусиите между тях, за да се постигне консенсус, когато е възможно. Страните-членки на НАТО работят заедно, за да се справят с непрекъснатото нарастващите задачи на Съюза, - от поддържането на мира в Югоизточна Европа и стабилизирането на новите демокрации, до борбата с тероризма и предотвратяване на разпространението на оръжия за масово унищожение.²⁵

ВТОРА ГЛАВА. ВЪНШНА ПОЛИТИКА НА ЕС

Формиращата се в началото на 90-те години на миналия век външна политика на ЕС развива алтернативни интер-институционални стратегии за превенция на конфликти, адресирайки техните първопричини, както и укрепване на структурната стабилност, дефинирана като широк спектър от социални, политически, икономически и екологични фактори.²⁶

ЕС-Русия

---

²⁵ НАТО ПРЕЗ 21 ВЕК,

https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_publications/20120117_21st_bul.pdf, последен достъп: 02.05.2019 г.

²⁶ Кръстев, Д.,(2010), Политика на ЕС в областта на сигурността, Военно издателство, с. 60

През последните две десетилетия в отношенията ЕС-Русия се наблюдават периоди на спад и подем. Военният конфликт между Русия и Грузия през август 2008 г.; и спорът за газта между Русия и Украйна през 2009 г. оказват отрицателно въздействие върху взаимоотношенията между Европейския съюз и Русия. Въпреки това и двете страни продължават своите усилия за преодоляване на застой.²⁷

Позициите на ЕС и Русия се различават значително по въпроса за евентуални промени в Европейската архитектура за сигурност. Русия желая преразглеждане на Европейската архитектура за сигурност и това желание е отразено в предложението за сключване на нов Европейски договор за сигурност.²⁸

Европейската политика на съседство

Европейската политика за съседство (ЕПС) ръководи отношенията на ЕС с неговите най-близки източни и южни съседи. ЕПС е основен елемент на външната политика на ЕС. Тя е съсредоточена върху стабилизирането на региона по отношение на въпроси свързани с политиката, икономиката и сигурността. Тя предлага рамка за по-ефективни и по-тесни партньорства с източните и южните съседи на ЕС въз основа на общи интереси и действия.²⁹

Посредством Европейската политика за съседство ЕС търси начин за укрепване и засилване на отношенията със съседни страни в посока изток и юг, за да популяризира просперитета, стабилността и сигурността на своите граници. Тази политика започва през 2004 г., и цели популяризиране на по-близки отношения със страните в непосредствено близост до ЕС. Просперитетът, стабилността и сигурността в тези райони са от взаимен интерес за ЕС и неговите съседи.³⁰

Средиземноморска стратегия на ЕС

Всички средиземноморски партньори на ЕС имат тесни исторически и културни връзки с Европа. Евро-средиземноморското партньорство предоставя средство за решаване на множество стратегически регионални въпроси, свързани със сигурността.

---

²⁷Становище на Европейския икономически и социален комитет относно „Отношенията между ЕС и Русия“ (становище по собствена инициатива),(2011/С 54/05,) <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/ALL/?uri=CELEX%3A52010IE1625>, последен достъп: 02.05.2019 г.

²⁸ Пак там.

²⁹Европейска политика за съседство, https://ec.europa.eu/info/policies/european-neighbourhood-policy_bg, последен достъп: 02.05.2019 г.

³⁰ Спасов, С., (2012), Европейска архитектура за сигурност; Издателски комплекс – УНСС, с. 62.

Средиземноморският регион е област от жизненоважно стратегическо значение за Европейския съюз както в политическо, така и в икономическо отношение.³¹

Институции на ЕС:

ЗЕС, ОВППС, ЕПСО. Ресурси и структура

С преименуването на Европейското политическо сътрудничество (ЕПС) в Обща външна политика и политика на сигурност (ОВППС) чрез Договора от Маастрихт (1992 г.) се поставя началото на една уникална система за сътрудничество на държавите-членки на ЕС по въпросите на Международната политика. ОВППС е втори стълб на Европейския съюз. Същевременно ОВППС се приема от участващите правителства като основен инструмент за запазване на националните интереси в епохата на глобалната взаимозависимост. Целта на ОВППС е запазване идентичността на Европейския съюз на международно ниво.³²

Началото на европейската военнополитическа интеграция се полага през 1954 г., със създаването на Западноевропейски съюз (ЗЕС). ЗЕС става първият опит за интеграционно обединение на европейските държави. През 1992 г. Маастрихтският договор фиксира ЗЕС като неотменна част от развитието на Европейския съюз при разработването и осъществяването на решения и действия, имащи отбранителен характер.³³

Договорът от Маастрихт представлява значим пробив на идеята за обща политика за сигурност, като част от общата външна политика. За първи път в историята на ЕПС е формулирана правно възможността да бъде определяна обща позиция, както и за набелязване на съвместни мерки, засягащи всички аспекти на общата сигурност, включително и по определени въпроси на съвместната отбранителна политика. Включват се текстове, гарантиращи задълженията на държавите-членки на НАТО.³⁴

Съгласно договора ОВППС включва всички въпроси, касаещи сигурността на Съюза, в това число постепенното формиране на обща отбранителна политика, която в

---

³¹ СЪОБЩЕНИЕ НА КОМИСИЯТА ДО ЕВРОПЕЙСКИЯ ПАРЛАМЕНТ И СЪВЕТА, Процес от Барселона: Съюз за Средиземноморието. Брюксел, 20.5.2008 COM(2008) 319 окончателен. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/ALL/?uri=CELEX:52008DC0319>, последен достъп: 09.07.2018 г.

³² Обща външна политика и политика за сигурност (ОВППС), <http://old.europe.bg/htmls/page.php?category=149>, последен достъп: 15.05.2018 г.

³³ Кръстев, Д., (2010), Политика на ЕС в областта на сигурността, с. 168.

³⁴ Младенов Б. и И. Дамянов, (1997), Политическа история на Европа. София, с.126

бъдеще може да доведе до изграждане на обща отбрана. Към онзи момент основните военни функции временно са прехвърлени към Западноевропейския съюз (ЗЕС), обявен за интегрална част от ЕС. В структурно отношение, обаче, е запазена самостоятелността на ЗЕС.³⁵

Петерсбергските споразумения от 1992 г. се отбелязват, че ЗЕС е неотменна част от политиката на сигурност на ЕС и същевременно европейски стълб на НАТО. Практическата реализация на поставените задачи обаче се оказва сложна. Договорът от Амстердам предвижда фактическо включване на Петерсбергските мисии като мисии на ЕС. Политиката на ЕС в сферата на отбраната следва да е съвместима със специфичния характер на всяка национална политика в областта на сигурността, като взема под внимание и задълженията на страните-членки, произтичащи от участието им в Северноатлантическия пакт.

Когато възникнала криза полага начало на операция на ЕС, в сила влиза споразумението „Берлин плюс“. Среща на министрите на НАТО в Берлин през 1996 г., договаря възможността ресурси на НАТО да се използват за операции предприети под егидата на ЗЕС. Среща на високо равнище от 1999 г във Вашингтон разработва тази стратегия интегрирайки операции на ЕС за управление на кризи съгласно Европейската политика за сигурност и отбрана.³⁶

Европейската политика за сигурност и отбрана (ЕПСО), формирана през 1999 г., за първи път интегрира в ЕС и военни аспекти: На срещата на Европейския съвет в Кьолн (1999 г.) правителствените и държавните глави на страните членки на ЕС, поставят акцент върху необходимостта от предприемане на специални мерки за контрол по отношение на военни операции, осъществявани от силите на Съюза.

Европейската стратегия за сигурност от декември 2003 г., „*Сигурна Европа в един по-добър свят*“, бележи повратен момент в развитието на външната политика и политика за сигурност на ЕС. ЕС постига съгласие за обща оценка на заплахите и поставя ясни цели за определяне приоритетите в областта на сигурността. В рамките на стратегията от 2004 г. е одобрена Гражданска приоритетна цел 2008: изграждането на способност на ЕС за отговор на кризи с невоенен характер. През юни 2004 г. Европейският съвет приема и нов план за развитие на военните способности на Съюза, известен като Приоритетна цел 2010. Той предвижда държавите – членки на ЕС, до 2010

---

³⁵Генов, Г. и Е. Панушев. (2000), Европейско политическо сътрудничество и интеграция. Стратегия за присъединяване на България. София, с.55

³⁶ Спасов, С. Европейска архитектура за сигурност; Издателски комплекс – УНСС; София 2012 г., с. 192.

г. да развият капацитет за предприемане на бързи и решителни действия в целия спектър от операции за управление на кризи в съответствие с Европейската стратегия за сигурност.³⁷

Договорът от Лисабон и външната политика и политиката за сигурност на Европейския съюз

Общата политика за сигурност и отбрана е новата формулировка на Европейската политика за сигурност и отбрана и е интегрална част от Общата политика и политика за сигурност на ЕС. Лисабонският договор разширява спектъра от задачи на Общата политика за сигурност и отбрана, дава права за инициативи на Висшия представител за външна политика и сигурност, формулира клаузите за солидарност и за подкрепа, поставя в центъра развитието на Европейската агенция по отбрана, обхваща постоянното структурирано сътрудничество.³⁸

ЕС и сигурността на Балканите

В края на 20-ти и началото на 21-ви век сигурността на Балканите се превърна в исторически жалон на провежданата Обща външна политика и политика за сигурност на ЕС. Тази политика бе важен фактор за поддържането на мира и сигурността в района. Стратегическа цел на този процес е да бъде преодоляно разделението и да се постигне обединение на Европа на основата на демократичните ценности и принципи.³⁹

Провежданата от ЕС политика в Югоизточна Европа (ЮИЕ) в областта на сигурността допринесе за постепенното преодоляване на последиците от конфликтите през 90-те години на 20-ти век. Въпреки това в района, както и в ЮИЕ, съществуват редица проблеми и противоречия, особено на етническа основа. Национализмът и сепаратизмът не са преодоляни.⁴⁰

Процесът на стабилизиране и асоцииране (ПСА)

ЕС се стреми да насърчава мира, стабилността и икономическото развитие на Западните Балкани и да разкрива перспективата за интеграция в ЕС.⁴¹

През 1999 г. ЕС стартира процеса на стабилизиране и асоцииране (ПСА), рамка за отношенията между ЕС и държавите от региона, както и Пакта за стабилност – по-

³⁷ Спасов, С., (2012), Европейска архитектура за сигурност; Издателски комплекс – УНСС, с. 43.

³⁸ Николов, С., ОБЩАТА ПОЛИТИКА ЗА СИГУРНОСТ И ОТБРАНА НА ЕС И ИНТЕРЕСИТЕ НА БЪЛГАРИЯ, https://www.expert-bdd.com/index.php?option=com_content&view=article&id=896:-----, последен достъп: 15.04.2019 г.

³⁹ Цачевски, В., (2007), БАЛКАНИТЕ. Европейският избор, „Изток-Запад”. с. 15.

⁴⁰ Пак там, с. 202-203.

⁴¹ Западните Балкани, http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/fiches_techniques/2017/N54128/bg.pdf, последен достъп: 20.03.2019 г.

широка инициатива, включваща всички ключови международни участници. През 2008 г. Пактът за стабилност беше заменен със Съвета за регионално сътрудничество. През 2003 г. на заседанието си в Солун Европейският съвет потвърди, че всички държави, участващи в процеса на стабилизиране и асоцииране (ПСА), са потенциални кандидати за членство в ЕС. Този „европейска перспектива“ беше потвърдена в Стратегията на Комисията за Западните Балкани от февруари 2018 г. и в Декларацията от София след срещата на върха ЕС – Западни Балкани, проведена на 17 май 2018 г. в българската столица.⁴²

Стартиран през 1999 г., ПСА е стратегическата рамка в подкрепа на постепенното сближаване на държавите от Западните Балкани с Европейския съюз. Той се основава на двустранни договорни отношения, финансова помощ, политически диалог, търговски отношения и регионално сътрудничество.⁴³

ЕС: Кризи и конфликти

Босна и Херцеговина

Военните операции и гражданските мисии на ЕС варират от краткосрочно управление на кризи; до дългосрочно стабилизиране, ангажирайки малки консултантски екипи; до големи военни или граждански участия. В организационно отношение това са сложни начинания, но ЕС разполага с военни и цивилни експерти, за да се справи с причините за възникване на конфликтите или поне за да смекчи техните последици.⁴⁴

След разработване и създаване на съответни структури и процедури ЕС поема оперативен ангажимент през 2003 г. с провеждането на първите граждански мисии – полицейски в Босна и Херцеговина.⁴⁵ Полицейската мисия на ЕС (ПМЕС) в Босна и Херцеговина започва на 1 януари 2003 г. Нейна цел е да се установят устойчиви полицейски структури съгласно най-добрите европейски и международни практики.

Косово

Европейският съюз (ЕС) предоставя съществена помощ на Косово в областта на върховенството на закона. По-специално, от 2008 г. насам ЕС изпълнява най-мощната си досега мисия в рамките на Общата политика за сигурност и отбрана (ОПСО) — мисията на Европейския съюз в областта на върховенството на закона в Косово (EULEX). Нейната задача е да извършва наблюдение, да насочва и да предоставя съвети

---

⁴² Пак там.

⁴³ Пак там.

⁴⁴ Спасов, С., (2012), Европейска архитектура за сигурност; Издателски комплекс – УНСС, с. 99.

⁴⁵ Пак там, с. 99.

във всички области, свързани с върховенството на закона, и да извършва някои изпълнителни функции.⁴⁶

Грузия

Европейската мисия за наблюдение в Грузия (EUMM) е създадена през септември 2008 г., след постигнато чрез посредничество на ЕС споразумение. Последното слага край на войната между Русия и Грузия през същата година. Мисията допринася за **стабилизирането, нормализирането и изграждането на доверие** между страните в конфликта. Мисията осигурява гражданско наблюдение на действията на страните в конфликта. Тя гарантира пълно спазване на споразумението; както и последващи мерки за сигурност на територията на Грузия като цяло. Освен това мисията способства за формирането на европейска политика в подкрепа на намиране на трайно политическо решение за страната.⁴⁷

Украйна

Кризата в Украйна започва през ноември 2013 година. Първоначално тя е вътрешнополитическо събитие, но от началото на 2014 година се превръща в международно значимо събитие. По отношение на събитията в Украйна ЕС е решен да защити своите ценности, и вижда в това своя първостепенна задача. От самото си създаване през 50-те години на 20-ти век целта на европейските общности е била да гарантират просперитет чрез мир и демокрация на Европейския континент, и предотвратяване на потенциални военни конфликти.⁴⁸

Консултативната мисия на Европейския съюз за реформа в сектора на гражданската сигурност в Украйна (EUAM Ukraine) започва да действа през декември 2014 г. и има за задача да подкрепя извършваната от украинските държавни агенции реформа в сектора на гражданската сигурност. EUAM е невъоръжена гражданска мисия без изпълнителни функции с Главен щаб в Киев; и е един от основните елементи на засилената подкрепа на ЕС за украинските власти.⁴⁹

---

⁴⁶ Специален доклад № 18/2012 „Помощ от Европейския съюз за Косово в областта на върховенството на закона“, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/ALL/?uri=CELEX%3A52012SA0018> , последен достъп: 18.07.2018 г.

⁴⁷ Consilium – EUMM Georgia(<http://www.consilium.europa.eu/bg/press/press-releases/2017/12/19/georgia-new-head-of-eu-monitoring-mission-eumm-georgia-appointed/>), последен достъп: 6 юни 2018 г.

⁴⁸ Външната политика на ЕС в контекста на кризата в Украйна, (<http://conf.uni-ruse.bg/bg/docs/cp14/5.2/5.2-7.pdf>), последен достъп: 8 юни 2018 г.

⁴⁹ Consilium - EUAM Ukraine (<http://www.consilium.europa.eu/bg/press/press-releases/2017/11/20/euam-ukraine-mission-extended-budget-approved/>), последен достъп: 8 юни 2018 г.

Присъединяването на държави към ЕС повишава европейската сигурност, но същевременно приближава Евро-съюза към проблемни региони. За постигане на повече ефективност на външната и отбранителна политика на ЕС е необходимо трансформиране на военните формирования на страните-членки в по-гъвкави мобилни сили; както и по-качествено използване на ресурсите и общите активи. Обединяването и споделянето на капацитета на страните членки би имало в резултат по-ефективно справяне с новите заплахи за сигурността.

Политиката за киберсигурност на ЕС като част от европейската архитектура за сигурност

Успешното решаване на проблемите пред сигурността на различни равнища на сигурност зависи от редица фактори, сред които намира място синхронът и приемствеността в политиките и стратегии за справяне с тези проблеми. Това твърдение е в сила и по отношение на проблемите пред киберсигурността. От друга страна характерът на стратегията за киберсигурност изразява намеренията на нейните автори за начинът, по който се очаква да бъдат използвани ресурсите за постигане на целите в областта на сигурността на киберпространството.⁵⁰

ТРЕТА ГЛАВА. НАТО И СИГУРНОСТТА НА ЕВРОПА СЛЕД КРАЯ НА СТУДЕНАТА ВОЙНА

Трансформиране на НАТО

От създаването си през 1949 г. до края на Студената война, четири десетилетия по-късно, Организацията на Северноатлантическия договор е гарант на сигурността, свободата и независимостта на своите членове. НАТО утвърждава демократични ценности и институции в Европа, и допринася за установяване на нови, конструктивни и всеобхватни отношения в областта на сигурността.⁵¹

Промените в средата за сигурност след Студената война оказват дълбоко въздействие върху Северноатлантическия съюз. Съюзът е в процес на собствена адаптация, като същевременно съхранява централната си функция по гарантиране на сигурността на своите членове. Пред НАТО се откриват нови възможности за постигане

---

⁵⁰ Георгиев, В. Стратегически аспекти на киберсигурността на национално и регионално равнище, <http://ebox.nbu.bg/sec16/pdf/41.pdf>, доклад, последен достъп: 22.04.2019 г.

⁵¹ НАТО СПРАВОЧНИК, (1998), Атлантически клуб в България. с. 15.

на дългосрочна политическа цел: установяване на справедлив и траен мирен ред в Европа. Съюзът запазва отговорностите си за отбрана на своите членове срещу заплахи за тяхната териториална цялост и политическа независимост. Но новата доктрина на Североатлантическата организация, начало на която дава срещата на НАТО в Лондон 1990, променя организацията от организация за колективна отбрана в организация за колективна сигурност. Политиката на Съюза е съсредоточена върху предотвратяване възникването на заплахи за сигурността чрез своевременна реакция в зони на нестабилност и съответно, - чрез промяна в радиуса на действие от посока Изток Запад в посока tout azimuth.

НАТО е замислена и създадена като блокова структура в началото на Студената война. По своя изначален замисъл тя е отбранителен северноатлантически военно-политически съюз. Следователно големият въпрос, пред който е изправена НАТО, е нейната трансформация в общоевропейска структура, в система за гарантиране сигурността на всички европейски държави.⁵²

Лондонска декларация за трансформиране на Северноатлантическия съюз.

НАТО обявява началото на своята “ трансформация” с “Лондонската декларация за трансформиране на Северноатлантическия съюз”, приета от държавните и правителствени ръководители, участващи в заседанията на Съвета на организацията в Лондон на 5-6 юли 1990 г. В нея са очертани следните съществени насоки на промяна:⁵³

НАТО остава отбранителна организация и продължава да защитава територията на всички свои членове. Същевременно се предлага страните-членки на НАТО и страните участнички във Варшавския договор да излязат с обща декларация, в която тържествено да потвърдят своето намерение да се въздържат от заплаха или използване на сила против териториалната цялост или политическата независимост на всяка държава. Приканват се страните от Варшавския договор да установят дипломатически отношения с НАТО. Изразява се готовност за засилване на военните контакти, включително между военачалниците на НАТО и на страните от Варшавския договор.⁵⁴

Римска декларация

На фона на тези събития през 1991 г. се наблюдава активизиране на размяната на посещения и дипломатически контакти между НАТО и страните от Централна и Източна Европа в съответствие с решенията, взети в Лондон от държавните и правителствените

---

⁵² NATO HANDBOOK, (2001), Office of Information and Press, NATO – 1110 Brussels – Belgium

⁵³ НАТО Справочник, (1996), Издателство „РЕПОРТЕР”, София.

⁵⁴ Пак там.

ръководители на НАТО. Основа за по-нататъшно институционализиране на тези непрекъснато развиващи се отношения създава Римската декларация, прието през 1991 г. Непосредствен резултат от съдържащите се в тази декларация решения е учреденият през декември 1991 г. Северноатлантически съвет за сътрудничество (САСС), който обединява в нов форум за консултации страните-членки на НАТО и, първоначално, девет страни от Централна и Източна Европа. През март 1992 г. съставът на този форум се разширява след присъединяването на всички страни от Общността на независимите държави⁵⁵, а през юни 1992 г. членове на САСС стават Грузия и Албания.⁵⁶

През 1997 г. на мястото на САСС е създаден Евроатлантически съвет за партньорство (ЕАСП). С този акт се потвърждава общия ангажимент за укрепване и разширяване на мира и стабилността в Евроатлантическата зона. ЕАСП е органът, който направлява развитието на диалога, сътрудничеството и консултациите между НАТО и страните-партньори и осигурява практическа основа за сътрудничество и консултации между отделните страни от ЕАСП и НАТО. ЕАСП се превръща във важна част от европейската архитектура за сигурност.⁵⁷

Партньорство за мир

Инициативата Партньорство за мир (ПзМ) от 1994 г. добавя ново измерение на отношенията между НАТО и страните-партньори, като осигурява възможности за развитие на практическото военно сътрудничество в съответствие с различните интереси и потенциала на участващите страни. Тази програма има за цел да повиши възможностите на отделните страни за участие в дейности по поддържане на мира чрез съвместно планиране, обучение и учения, като по този начин повиши оперативното съвместимост между въоръжените сили на тези страни и НАТО.⁵⁸

Партньорство за мир се превръща във важна и постоянна съставна част от европейската архитектура за сигурност, съдействаща за разширяване и интензифициране на политическото и военно сътрудничество в цяла Европа.⁵⁹

Всички държави, които участват в ПзМ, са същевременно и членове на ЕАСП. Последният осигурява общите рамки за сътрудничество между НАТО и страните-

---

⁵⁵ Общност на независимите държави (ОНД) е регионална международна организация, имаща за цел да регулира сътрудничеството между страните, бивши членки на СССР.

⁵⁶ Пак там, с. 68-69.

⁵⁷ Пак там, с. 90-91.

⁵⁸ НАТО СПРАВОЧНИК, (1998), Атлантически клуб в България. с. 93.

⁵⁹ Пак там, с. 94.

партньори. ПЗМ обаче продължава да бъде самостоятелен компонент в гъвкавите рамки на ЕАСП, като запазва собствените си компоненти и процедури.⁶⁰

Инициативата Партньорство за мир се оказва изключително успешна със своето положително въздействие върху стабилността и сигурността в Европа и в установяването на по-добри междусъседски отношения.

Функциониране на НАТО

Процесът на вземане на решения в НАТО е основан на принципа на консенсуса. Това означава, че всички решения се вземат с единодушие. За целта често преди да се вземе важно решение се налага да се водят продължителни консултации и дискусии. Макар че за външен наблюдател тази система може да изглежда тромава и сложна, тя има две основни предимства. Първото е, че зачита суверенитета и независимостта на всяка страна-членка. На второ място, всяко взето решение има пълната подкрепа на всички страни-членки и ангажиментът им да го приложат.⁶¹

Най-важният орган на НАТО вземащ решения е Северноатлантическият съвет. В него всяка страна-членка има постоянен представител с ранг посланик, който ръководи национална делегация от дипломати и съветници по отбраната.⁶²

НАТО и управлението на кризи

Механизми, използвани при операции за поддържане на мира

Операциите за поддържане на мира имат многофункционален характер и се осъществяват в подкрепа на мандат на ООН/ОССЕ или по покана на суверенно правителство, включват военни сили и дипломатически и хуманитарни агенции, а целта им е да постигнат дългосрочно политическо споразумение и уреждане на кризата или да изпълнят други условия, уточнени изрично в мандат на мисията. Те обхващат мироподдържане и мироналагане, както и превенция на конфликти, операции на мироопазване, мироизграждане и хуманитарни операции.⁶³

Операциите, в които НАТО се ангажира, са мироопазващи, мироподдържащи и мироналагащи. Правно основание за тяхното провеждане е предоставен мандат от

---

⁶⁰ Пак там, с. 94.

⁶¹ НАТО през 21-ви век, https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_publications/20120117_21st_bul.pdf, последен достъп: 06.11.2018 г.

⁶² Пак там.

⁶³ Спасов, С., (2012), Европейска архитектура за сигурност; Издателски комплекс – УНСС; София, с. 200-201.

страна на международна организация, като ООН. Мандат на ООН е необходим за да легитимира тези операции, с оглед на факта, че в повечето случаи те се провеждат в региони с различна религиозна, етническа и културна среда.⁶⁴

Ролята на НАТО за сигурността на Балканите

Първата значима бойна мисия с използване военните сили на НАТО е предприетата през 1995 г. и в подкрепа усилията на ООН за прекратяване на конфликта в бивша Югославия. Тази мисия, известна като операция „Deliberate Force”, е най-същественният фактор довел до подписването на мирното споразумение за Босна.

Интервенцията на НАТО в Босна и Херцеговина през лятото на 1995 г. е повратен момент в историята на Алианса. Първоначалното включване на организацията е ограничено до поддръжка на силите на ООН изпратени с мисията UNPROFOR, и целящи гарантиране спазването на икономическите санкции, оръжейното ембарго и забранената за полети зона. Тези мерки допринасят за ограничаване на конфликта и намаляване броя на жертвите. Те обаче не са недостатъчни, за прекратяване на войната. 12-дневната въздушна кампания на НАТО през лятото на 1995 г., осъществена в рамките на НАТО-вската мисия Deliberate Force на практика прекратява войната и води до подписването на Дейтънското мирно споразумение на 21 ноември 1995 г.⁶⁵

В края на 1995 г. НАТО поема ангажимент за гарантиране военните аспекти на споразумението чрез осъществяване на ръководството на многонационалните Сили за прилагането му (IFOR). През следващата година НАТО поема следващ мандат чрез Стабилизационните сили (SFOR), създадени с Резолюция № 1088 на Съвета за Сигурност на ООН от 12 декември 1996. Така от сравнително ограничено участие в подкрепа на миротворческите усилия на ООН в рамките на предходна мисия UNPROFOR, през 1996 НАТО поема пълен контрол върху операция SFOR с участието на въоръжени сили от редица страни-партньори и други нечленуващи в НАТО страни.⁶⁶

Ролята на НАТО в Косово

НАТО ръководи операция за поддръжане на мира в Косово - (KFOR) - от юни 1999 г. KFOR получава мандат с Резолюция 1244 на Съвета за сигурност на ООН от 10

---

⁶⁴ Пак там, с.202.

⁶⁵ НАТО ПРЕГЛЕД, Зима 2005 г. - <http://www.nato.int/docu/review/2006/issue1/bulgarian/art1.html>

⁶⁶ НАТО СПРАВОЧНИК, (1998), Атлантически клуб в България. с. 74.

юни 1999 г. KFOR работи съгласно глава VII от Хартата на ООН и е операция за осигуряване на мира.⁶⁷

Първоначалните задачи на КФОР включват помощ при връщането или преместването на бежанци, поддържане на сигурността и обществения ред, защита на паметниците, гранична сигурност, забрана на трансграничната контрабанда на оръжия, изпълнение на програма за събиране на оръжие, боеприпаси и взривни вещества в Косово, унищожаване на оръжия и създаването на граждански институции, институции на закона и реда, институции на съдебната и наказателната система, на изборителния процес и ангажимент към други аспекти на политическия, икономическия и социалния живот на Косово. Специално внимание продължава да се отделя и на защитата на малцинствата. Това включва редовни патрули в близост до малцинствени анклави, пунктове за проверка и ескортиране на малцинствени групи.⁶⁸

На 12 юни 2008 г. НАТО постига съгласие за изпълнение на допълнителни задачи в Косово, а именно подпомагане прекратяването на Корпуса за защита на Косово (КРС) и създаване на сили за сигурност на Косово (KSF), както и на гражданска структура, която да контролира KSF.⁶⁹

Променените обстоятелства в международната и регионална политика в годините след Студената война са фактори на промяна в структурите и стратегията на Северноатлантически съюз. Съюзът започва процес на адаптация, като същевременно запазва централната си роля в гарантиране сигурността на своите членове. Пред НАТО се откриват нови възможности да постигне дългосрочна политическа цел по установяване на справедлив и траен мирен ред в Европа. Съюзът запазва способностите си за отбрана на своите членове срещу заплахи за тяхната териториална цялост и политическа независимост. Неговата политика вече е съсредоточена върху предотвратяване възникването на заплахи чрез установяване на партньорски отношения в Евроатлантическата зона.

Стабилността в Черноморския регион е от решаващо значение за Европа. Тук разглеждаме ролята на НАТО и в конфликтите в Грузия и Украйна. Ще

---

⁶⁷ Ролята на НАТО в Косово, https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_48818.htm, последен достъп: 19.10.2018 г.

⁶⁸ Пак там.

⁶⁹ Пак там.

направим опит да очертаем основните предизвикателства пред сигурността в региона и отговора на Алианса към тях.

Ролята на НАТО в Грузия

Главно предизвикателство за сигурността в Черноморския регион е процеса на демократизация в пост-Съветското пространство и опитите за модерно държавно строителство от една страна; както и възраждащата се стратегия на Русия за запазване и разширяване на своята сфера на международно влияние. Европа и Съединените щати са главни поддръжници на демократизацията и страни ангажирани към процеса на държавно строителство.⁷⁰

Грузия получава независимост през 1991 г. Във взаимоотношения с НАТО страната влиза през 1992 г., когато и се присъединява към Северноатлантическия съвет за сътрудничество. Практическо двустранно сътрудничество започва през 1994 г след като Грузия се присъединява към Програмата Партньорство за мир.⁷¹

Руско-грузинската война през 2008 година е един пример доказващ значимостта на Черноморския регион като граница а и допирна точка между Русия и Европейския съюз (ЕС). Този конфликт е резултат от протичащите по-общи и глобални процеси; както и в частност на политическата и геополитическата динамика в Черноморския регион.⁷²

НАТО приветства усилията на Грузия за разрешаване на кризите в регионите на Южна Осетия и Абхазия чрез мирни като призовава Русия да промени позицията си спрямо тези региони.⁷³

На срещата на върха на НАТО в Нюпорт (Уелс) през септември 2014 се предвижда оказването на всеотна помощ на Грузия в процеса на присъединяването и към пакта. Пакетът цели да гарантира по-тясната обвързаност на Грузия с НАТО, което според стратегите на Алианса ще и помогне да постигне значителни успехи в процеса на подготовката й за членство в него.

Отношенията НАТО - Украйна

Украйна получава независимост през 1991 г. НАТО установява отношения с Украйна се непосредствено след това. През 1994 г. Украйна се присъединява към

---

⁷⁰ Сигурност в Черноморския регион, Институт за регионални и международни изследвания, http://www.iris-bg.org/fls/Sigurnost_v_4ernomorskia_region.pdf, последен достъп: 31.10.2018 г.

⁷¹ НАТО и Грузия, https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_38988.htm, последен достъп: 22.10.2018 г.

⁷² ЧЕРНОМОРСКИЯТ РЕГИОН: СЪЛЪСЪК НА ИДЕНТИЧНОСТИ И РИСКОВЕ ЗА СТАБИЛНОСТТА В ЕВРОПА, <https://ejournal.vfu.bg/bg/pdfs/BS%20Identity%20for%20publication.pdfq>, последен достъп: 01.11.2018 г.

⁷³ Пак там.

програмата Партньорство за мир и става една от съчредителките на Евроатлантическия съвет за партньорство, създаден на мястото на САСС през 1997 г.⁷⁴

Украйна се намира на кръстопът в отношенията си с НАТО. Нейното потенциално членство в Алианса е перспектива да се превърне в прозападна държава с гаранции срещу заплахите за нейния суверенитет и териториална сигурност. Алтернативата е, Украйна да се отклони от евроатлантическа интеграция и с това да поеме един несигурен път.⁷⁵

Суверенна, независима и стабилна Украйна, твърдо ангажирана с демокрацията и върховенството на закона, е ключът към евроатлантическата сигурност. От 2014 г. насам, вследствие на конфликта между Русия и Украйна, сътрудничеството между НАТО и Украйна се засилва в ключови области. В отговор на конфликта между Русия и Украйна НАТО засили подкрепата си за развитие на капацитет за сигурност в Украйна.⁷⁶

От началото на конфликта от 2014 г. между Русия и Украйна, НАТО приема твърда позиция в пълна подкрепа за суверенитета и териториалната цялост на Украйна в рамките на международно признатите граници.⁷⁷

НАТО и неговите регионални партньори

НАТО преследва диалог и сътрудничество със съседните държави в широк кръг от въпроси. В южното си съседство това сътрудничество е структурирано чрез Средиземноморския диалог и Истанбулската инициатива за сътрудничество.⁷⁸

В Средиземноморския диалог участват Алжир, Египет, Израел, Йордания, Мавритания, Мароко и Тунис. Истанбулската инициатива за сътрудничество включва Бахрейн, Кувейт, Катар и Обединените арабски емирства. През последните години политическият диалог на НАТО с партньорските държави в Средиземноморския диалог и Истанбулската инициатива за сътрудничество станаха по-чести и по-съществени.⁷⁹

Ролята на НАТО за защита на цивилното население при управление на кризи и конфликти

---

⁷⁴ НАТО СПРАВОЧНИК, 1998 г., Атлантически клуб в България. с. 110.

⁷⁵ Nato Review, НАТО и Украйна: на кръстопът, <https://www.nato.int/docu/review/2007/issue2/bulgarian/art2.html>, последен достъп: 15.11.2018 г.

⁷⁶ Отношения НАТО-Украйна, https://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_37750.htm, последен достъп: 15.11.2018 г.

⁷⁷ Пак там.

⁷⁸ The Secretary General's Annual Report 2018, https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_publications/20190315_sgar2018-en.pdf, последен достъп: 27.03.2019 г.

⁷⁹ Пак там.

Ограничаване на въздействието на конфликта върху цивилното население и оказване на помощ на съюзниците и партньорите да успеят да защитят и защитят цивилното си население е приоритет на НАТО. Алиансът е фокусиран особено върху защитата на децата и жените. През 2018 г. в Службата на генералния секретар бе създаден нов отдел за защита на хората в НАТО. Звеното за защита на човека ще подкрепи изпълнението на мандатите, които са в основата на усилията за децата и въоръжените конфликти, защитата на цивилното население и защитата на културните ценности.⁸⁰

Ролята на жените в изграждането на мира и сигурността

На срещата на върха в Брюксел през юли 2018г. лидерите на НАТО подчертаха ангажимента си да насърчат пълното прилагане на резолюция 1325 на Съвета за сигурност на ООН и свързаните с нея резолюции относно жените, мира и сигурността. НАТО като политически и военен алианс допринася за програмата "жени, мир и сигурност" чрез систематично интегриране на аспектите на пола в планирането и изпълнението на операции, обучения, учения и политики, както и диалог и партньорства.⁸¹

НАТО в борбата срещу тероризма

НАТО непрекъснато работи за подобряване на осведомеността и разбирането на терористичната заплаха сред съюзниците чрез консултации, стратегическия анализ и оценки. На срещата на върха на НАТО във Варшава през 2016 г. съюзниците се съгласиха да продължат да засилват обмена на информация относно връщането на чуждестранните бойци. За да подобри способността на НАТО да се основава на широк спектър от разузнавателни ресурси, през юли съюзниците постигнаха съгласие за създаване на нов съвместен отдел за разузнаване и сигурност, който да бъде ръководен от помощник генерален секретар по въпросите на разузнаването и сигурността.

В допълнение към споделянето на разузнавателни данни и изграждането на по-добро разбиране на заплахата, НАТО използва механизмите си за развитие на способностите, за да гарантира, че разполага с подходящи инструменти за предотвратяване, защита и реагиране на терористични заплахи. Чрез програмата за отбрана срещу тероризма НАТО работи, за да гарантира, че разработва правилните

---

⁸⁰ Пак там.

⁸¹ Пак там.

възможности, има достъп до иновативни технологии и прави подходящи подобрения на оперативните процедури.⁸²

Политиката на НАТО в областта на кибернетичната отбрана

Кибернетичните заплахи и атаки стават все по-чести, сложни и увреждащи. Алиансът е изправен пред развиваща се сложна опасна среда. В последните събития кибератаките са част от хибридната война. НАТО и неговите съюзници разчитат на силна и устойчива кибернетична защита, за да изпълнят основните задачи на Алианса в областта на колективната отбрана, управлението на кризи и съвместната сигурност. НАТО трябва да бъде подготвен да защити своите мрежи и операции срещу нарастващата сложност на кибернетичните заплахи и атаки, пред които е изправена.⁸³

За да бъде в крак с бързо променящата се заплаха и да поддържа стабилни кибернетични защити, НАТО прие засилена политика и план за действие, които бяха одобрени от съюзниците на срещата на върха на Уелс през септември 2014 г. След това през февруари 2017 г. съюзниците одобриха актуализиран план за действие. Политиката установява, че кибернетичната отбрана е част от основната задача на Алианса за колективна отбрана, потвърждава, че международното право се прилага в киберпространството и засилва сътрудничеството на НАТО с промишлеността. Най-важният приоритет е защитата на комуникационните системи, притежавани и експлоатирани от Алианса.⁸⁴

НАТО и евроатлантическото партньорство

НАТО поддържа широка и многообразна мрежа от партньорства със страни от Евроатлантическия регион и извън нея. Партньорите продължават да участват в много от основните дейности, които се провеждат в НАТО. Партньорите са интегрирани в дейностите и дневния ред на НАТО, като често допринасят от страна на съюзниците. Чрез партньорствата си НАТО помага на страните да засилят способността си да защитават собствената си сигурност, както у дома, така и като част от международните мисии.⁸⁵

Политическият диалог е от основно значение за партньорството. Той спомага за развитието на взаимното разбирателство между НАТО и партньорите, обогатява

---

⁸² Пак там.

⁸³ Cyber defence, https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_78170.htm, последен достъп: 17.04.2019 г.

⁸⁴ Пак там.

⁸⁵ The Secretary General's Annual Report 2016, https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2017_03/20170313_SG_AnnualReport_2016_en.pdf, последен достъп: 28.03.2019 г.

осведомеността за състоянието на НАТО и гарантира, че партньорите разбират позициите на НАТО и могат да допринесат за обсъжданията на политиката по отношение на общите предизвикателства в областта на сигурността. Консултациите са от основно значение за начина, по който НАТО работи с партньорите си, както и сред съюзниците си. По същия начин, по който консултациите на съюзниците се провеждат в широк кръг от комитети и на различни равнища, така че партньорите участват редовно в тези комисии, от нивото на държавните и правителствените ръководители до техническите работни групи.⁸⁶

НАТО заема централно място в развиващата се нова архитектура за сигурност в Европа. Алиансът разработва инициативи за засилено партньорство за мир с цел разширяване и задълбочаване на сътрудничеството с всички партньори, по-специално в политически консултации и оперативно планиране и дейности. НАТО се стреми и към подобряване на способностите за извършване на нови мисии за управление на кризи и дава възможност на всички съюзници да участват пълноценно, което допринася за изграждането на европейската идентичност за сигурност и отбрана.⁸⁷

ЧЕТВЪРТА ГЛАВА. СЪТРУДНИЧЕСТВОТО МЕЖДУ НАТО И ЕС СЛЕД КРЕЯ НА СТУДЕНАТА ВОЙНА В ИЗГРАЖДАНЕ НА ЕВРОПЕЙСКАТА АРХИТЕКТУРА ЗА СИГУРНОСТ

Изграждане на европейска идентичност в областта на сигурността и отбраната в стратегиите и политиките на НАТО

Изграждането в частност на европейска идентичност в областта на сигурността и отбраната се превръща в неотделима част от адаптацията на политическите и военните структури на НАТО към реалностите на периода следващ приключването на Студената война. Тази идентичност също така е и важен елемент в развитието на Европейския съюз и Западноевропейския съюз. Двата процеса се развиват въз основа на договорите за Европейски съюз от Маастрихт (1992 г.) и Амстердам (1997 г.); както и съответните декларации на ЗЕС, и на решенията, взети от НАТО на срещите на най-високо равнище в Лондон (1990 г.), Брюксел (1994 г.) и Мадрид (1997 г.).⁸⁸

---

⁸⁶ Пак там.

⁸⁷ The New NATO and the European Security Architecture, https://www.nato.int/cps/en/natolive/opinions_25726.htm, последен достъп: 16.01.2019 г.

⁸⁸ Пак там, с. 80.

На срещата на най-високо равнище в Мадрид през юли 1997 г. държавните и правителствените ръководители от НАТО приветстват предприетите стъпки за създаване на европейска идентичност в областта на сигурността и обраната в рамките на Алианса.⁸⁹

Рамка на сътрудничество

Политически консултации

Дневният ред на обсъжданите между НАТО и ЕС теми се разширява значително, особено по въпроси касаещи сигурността в европейското пространство, както и в непосредствена близост до него. Кризата в Украйна води до установяване на практика на редовни консултации между двете организации и сверяване на позиции, особено по отношение на Русия. Търси се стратегия на синхрон и взаимно допълване.⁹⁰

Способности

Военните операции, както и развитието на професионален капацитет са области, в които сътрудничеството е от съществено значение; а потенциалът за по-нататъшен растеж – значителен. През май 2003г. се създава групата "Способности НАТО — ЕС", чиято основна цел е да гарантира съгласуваност и взаимно укрепване на усилията за развитие на способностите на двете организации.⁹¹ През юли 2004. се създава Европейската агенция по отбрана (ЕАО), чиято цел е координиране на усилията в рамките на ЕС по развитието на отбранителните способности; и сътрудничество в областта на въоръжаването и научните изследвания, като експертите на Агенцията се очаква да участват активно в работата на създадената през 2003 Група "Способности".⁹²

Така наречените споразумения "Берлин плюс" (Berlin Plus Agreements) осигуряват основата за сътрудничеството НАТО-ЕС при управлението на кризи в контекста на ръководени от ЕС операции, като използват колективни активи и способности, включително командни механизми и съдействие при оперативното планиране. Те позволяват на Алианса да подкрепи ръководени от ЕС операции, в които НАТО като цяло не е ангажиран.⁹³

НАТО и ЕС се срещат редовно, за да обсъждат въпроси от общ интерес. Срещите се провеждат на различни равнища, включително на равнище на министри на външните

---

⁸⁹ Пак там, с. 82.

⁹⁰ NATO and the European Union, Updated January 29, 2008, Congressional Research Series, <https://fas.org/sgp/crs/row/RL32342.pdf>, последен достъп: 20.02.2019 г.

⁹¹ Пак там.

⁹² Пак там.

⁹³ Relations with the European Union, https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_49217.htm, последен достъп: 24.01.2019 г.

работи, посланици, военни представители и съветници по отбрана. Има редовни разговори на всички равнища между Международния секретариат на НАТО и Международния военен секретариат, както и съответните им партньори от ЕС (Европейската служба за външна дейност, Европейската агенция по отбрана, Европейската комисия и Европейския парламент).⁹⁴

Развитие на сътрудничеството между НАТО и ЕС в областта на сигурността

Сътрудничеството между НАТО и ЕС има дълги традиции, основани на споделените ценности на мира, демокрацията и върховенството на закона и спазването на международното право.⁹⁵

В процеса на разширяване на НАТО и ЕС с интеграцията на нови страни членки от бившия социалистически блок нараства и относителната стойност на тези две структури в международната политика както и дееспособността им за съответен техен отговор на заплахи и предизвикателства пред евро-атлантическата сигурност.⁹⁶

Общите стратегически интереси и предизвикателства детерминират необходимостта от сътрудничество между НАТО и Европейския съюз (ЕС) по въпроси от общ интерес и при управлението на кризи, развитието на организационните способности и при политически консултации. ЕС е уникален и съществен партньор на НАТО. Двете организации споделят мнозинството от членовете си и имат общи ценности.⁹⁷ Отношенията между НАТО и ЕС се институционализират през 2001., като още през 1990 г. са предприети стъпки за насърчаване на по-голяма европейска отговорност по въпросите на отбраната и в отношенията НАТО - Западноевропейски съюз.⁹⁸ На срещата на върха в Лисабон през 2010г. съюзниците подчертават решимостта си да подобрят стратегическото партньорство между НАТО и ЕС. Стратегическата концепция на НАТО от 2010г. ангажира Алианса да работи в по-тясно сътрудничество с други международни организации за предотвратяване на кризи, управление на конфликти и стабилизиране на следконфликтни ситуации.⁹⁹

На срещата във Варшава през юли 2016. двете организации очертават области за засилено сътрудничество по отношение на общите предизвикателства на изток и на юг,

---

⁹⁴ Пак там.

⁹⁵ Спасов, С., (2012), Европейска архитектура за сигурност, София, Издателски комплекс – УНСС, стр. 170.

⁹⁶ Пак там, стр. 170.

⁹⁷ Relations with the European Union, https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_49217.htm, последен достъп: 24.01.2019 г.

⁹⁸ Пак там.

⁹⁹ Пак там.

в борбата с хибридните заплахи, по отношение повишаване на устойчивостта, изграждането на капацитет за отбрана, кибер отбраната, морската сигурност и ученията и тренировките.¹⁰⁰ Срещата на върха във Варшава предлага и визия за бъдещето на НАТО в т.нр., 3D: възпиране, отбрана и диалог,¹⁰¹ като възпираща политика се предвижда както спрямо конвенционални, така и спрямо ядрени оръжия.¹⁰²

НАТО и ЕС в процеса на управление на кризи и пост-конфликтно възстановяване и развитие

След края на Студената война броят на въоръжените конфликти нараства. Това е израз на променящата се динамика в системата на международните отношения. Международните организации, както и отделни държави и специализирани в миротворчество и постконфликтно възстановяване неправителствени организации, се изправят пред предизвикателства чието решаване изисква стратегия на координирани действия. В този период ЕС и НАТО се ангажират съвместно в няколко мисии. Първи сред тях са мисиите на тези две организации на Балканите. Не изненадва наличието на слабости в работата на тези организации: При ЕС е налице процес на първоначална самоидентификация; НАТО от своя страна се нуждае от ревизия на политическата си роля и военна стратегия. След падането на Берлинската стена НАТО започва процес на адаптиране на политиките, стратегията, военния потенциал и вътрешната си структура към новите геополитически реалности. В приетата през април 1999 г. Стратегия на НАТО се декларира подкрепата на Алианса за възстановяване на икономиките и демокрацията в регионите, засегнати от въоръжени конфликти; посочва се решимостта за участие в процеса на постконфликтно възстановяване. Мироопазващите операции са многофункционални; те обхващат комплекс от политически, икономически, социални и военни мерки.

Сътрудничество между НАТО и ЕС: Западни Балкани

През юли 2003 г. ЕС и НАТО публикуват "съгласуван подход за Западните Балкани". Заедно с него се очертават основните области на сътрудничество и се подчертава общата визия и решителност, които двете организации споделят, за да постигнат стабилност в региона.¹⁰³

---

¹⁰⁰ Пак там.

¹⁰¹ NATO in 3D: Deterrence, Defense and Dialogue, Atlantic Treaty Association - Published: July 7, 2016, <http://www.atahq.org/ata-publications/nato-in-3d-deterrence-defense-and-dialogue/> , последен достъп: 04.03.2019 г.

¹⁰² Пак там.

¹⁰³ Relations with the European Union, https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_49217.htm, последен достъп: 24.01.2019 г.

Босна и Херцеговина

След приключване на ръководените от НАТО пост- Дейтънски мисии в Босна (SFOR, IFOR), в края на 2004 ЕС разполага нова мисия, - EUFOR позната също като операция ALTHEA. Мисията на ЕС съблюдава спазването на военното споразумение от Дейтън. Тя работи в рамките на договореностите "Берлин плюс ", .т.е ползва експертното планиране на НАТО както и други НАТО-вски активи.¹⁰⁴ Политически трудности съществуват. Въпреки това, ЕС и НАТО си сътрудничат, в търсене на гаранции за сигурността на Босна и Херцеговина, както и за нейната стабилност, демокрация, върховенство на закона и универсални права на човека. Операция ALTHEA е пример за сътрудничество между НАТО и ЕС, тъй като НАТО и EUFOR споделят обща инфраструктура, жилищна, комуникационна и информационна система и мрежи за защита на оперативните сили. Противоречията и несъгласията в позициите на ЕС и НАТО се урегулират в хода на работата.

Косово

НАТО ръководи миротворчески сили в Косово (KFOR) от 1999. ЕС сътрудничи на мисията на ООН в Косово (UNMIK) и поема полицейската компонента. През 2008 г., Европейският съюз поема мисията (EULEX) в Косово, чиято основна цел е гарантиране върховенство на закона. EULEX е най-голямата гражданска мисия, започната в рамките на общата политика за сигурност и отбрана (ОПСО). Основна цел е да се подпомогнат и подкрепят органите на Косово в налагане върховенство на закона, и най-вече в изграждане на полицейски, съдебни и митнически органи. EULEX работи в тясно сътрудничество с KFOR.¹⁰⁵

ЕС:

Пакт за стабилност в Югоизточна Европа

ЕС се отнася към Дейтънското споразумение като към ключова възможност за утвърждаване ролята си на Балканите. Съюзът се стреми да повлияе на процесите на пост-конфликтно развитие, политическа демократизация и икономическа реформа. Съюзът е особено активен след 1996-97, когато се въоръжава с нови политики и инструменти.¹⁰⁶ От средата на 90-те години ЕС разработва политики за насърчаване на регионалното сътрудничество на Балканите.

---

¹⁰⁴ Пак там.

¹⁰⁵ Пак там.

¹⁰⁶ Пак там, с. 100.

Пактът за стабилност в Югоизточна Европа (SPSEE) утвърждава нормите и принципите, заложи в Дейтънското споразумение и споразуменията за Косово. Той стартира на 10 юни 1999 г. в Кьолн като инициатива на Европейския съюз и функционира до 2008 г., когато е заменен от Регионалния Съвет за Сътрудничество (RCC).¹⁰⁷ Инициативата е предприета при приключване на операция "Съюзническа сила" в Косово. Пактът за стабилност се гради върху нормите на демокрацията, културното многообразие и правата на човека. Основна разлика от по-ранните миротворчески инициативи е по-широката политическа програма за тяхното привеждане в действие. Пактът утвърждава демократичните норми като основни градивни елементи на по-стабилен и сигурен държавен и регионален ред.¹⁰⁸ Цел на Пакта е постигане на траен мир, просперитет и стабилност в Югоизточна Европа".¹⁰⁹

САЩ:

Инициатива за Сътрудничество в Югоизточна Европа (SECI)

Приносът на НАТО в изграждане на архитектура за сигурност в Югоизточна Европа е в непосредствена връзка с приноса на САЩ в осъществяване на същата цел. Макар политиката на САЩ да не е основен фокус на нашия анализ необходимо е да включим в дебата основни американски инициативи.

Политиката на САЩ на Балканите се проявява в **Инициативата за сътрудничество в Югоизточна Европа (SECI)**. SECI е създадена като инструмент за подпомагане на администрацията на Президента Клинтън с дипломатически и миротворчески действия в Босна и Херцеговина. Тя се формира под ръководството на Ричард Шафер който към тази дата служи като Старши Директор за Източна Европа към Съвета по Национална Сигурност на САЩ.¹¹⁰ Тя стартира през юли 1996 с писмо от Президента Клинтън, адресирано до министрите на външните работи на всички Балкански страни. SECI е моделирана по образец на Плана Маршал, известен с историческия си опит да възстанови Европа след Втората световна война. SECI се стреми да улесни трансграничния търговски и икономически обмен в Югоизточна Европа. Инициативата приема, че функционалното сътрудничество в региона е ключов

---

¹⁰⁷ Stability Pact for South East Europe, URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Stability_Pact_for_South_Eastern_Europe

¹⁰⁸ Пак там, с. 72.

¹⁰⁹ Пак там, с. 72-73.

¹¹⁰ South East European Cooperative Initiative (SECI) URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Southeast_European_Cooperative_Initiative

фактор, допринасящ за по-голяма политическа стабилност. SECI не предлага фондове. Обаче осигурява техническа помощ и експертиза от страна на САЩ.¹¹¹ Тя има няколко приоритета, в т.ч., насърчаване на регионалната търговия чрез подобряване на транспортната инфраструктура; и борбата с транснационалната престъпност.¹¹²

НАТО:

Партньорство за мир (PfP)

НАТО се стреми да насърчава сигурността, стабилността и демократичната трансформация в евроатлантическата зона, като се ангажира в партньорство чрез диалог и сътрудничество с държави, които не са членки на Европа, Кавказ и Централна Азия. Евроатлантическото партньорство се основава на два ключови механизма: Евроатлантическият съвет за партньорство (ЕАСП) и програмата Партньорство за мир (ПзМ).¹¹³

Партньорството за мир (PfP) е програма за практическо двустранно сътрудничество между отделните евроатлантически партньорски държави и НАТО. Тя позволява на партньорите да изградят индивидуална връзка с НАТО, избирайки свои собствени приоритети за сътрудничество.¹¹⁴ Целта на Партньорството за мир е да увеличи стабилността, да намали заплахите за мира и да изгради засилени отношения на сигурност между НАТО и страните, които не са членки на евроатлантическата зона.¹¹⁵

Сигурност в Черноморския регион – НАТО и ЕС

Черноморският регион има стратегически значимост за сигурността както за Евразийския район, така и в световен мащаб. Протичащите промени все повече го превръщат от граница и преграда, - в магистрала и зона за сътрудничество, за чието поддържане са необходими колективни усилия.¹¹⁶ НАТО и ЕС имат общи цели в Черноморския регион, които включват: поддържане на стабилност; подобряване на икономическите перспективи; насърчаване на реформата в сектора на сигурността;

---

¹¹¹ South East European Cooperative Initiative (SECI) URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Southeast_European_Cooperative_Initiative

¹¹² Пак там, стр. 97.

¹¹³ Euro-Atlantic Partnership, https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_67979.htm, последен достъп: 21.02.2019 г.

¹¹⁴ Partnership for Peace programme, https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_50349.htm#, последен достъп: 21.02.2019 г.

¹¹⁵ Пак там.

¹¹⁶ Николов, С., ГЕОПОЛИТИЧЕСКИ ПРОЕКЦИИ И АСПЕКТИ НА СИГУРНОСТТА И ОТБРАНАТА В ЧЕРНОМОРСКИЯ, https://www.expert-bdd.com/index.php?option=com_content&view=article&id=827:-----, последен достъп: 04.03.2019 г.

борба срещу незаконната търговия с оръжия, наркотици и трафика на хора; повишаване стандартите на демократичното управление.

Ситуацията в Украйна е пример за вътрешен конфликт, с регионална значимост за Черноморския регион. Предизвикателството тук е да се намери правилният баланс между държавен суверенитет и действащи гаранции в защита на човешките права на гражданските свободи. Това е предизвикателство както за ЕС, така и за НАТО; така и за международната общност като цяло.¹¹⁷

Войната между Русия и Грузия от 2008 г. създаде друг дългосрочно замразен конфликт който поставя Черноморския регион в нова геополитическа реалност, Необходимо е последната да бъде строго анализирана и да се отговори на въпроса, - как геополитическата динамиката в региона ще засегне енергийната сигурност и сигурността на транспортната инфраструктура. Присъствието на Русия в Абхазия и Южна Осетия поставя под въпрос гаранциите за независимост на нефтения газопровод Баку - Тбилиси - Джейхан.¹¹⁸

С оглед на динамично променящите се реалности, препоръчително е ЕС да създаде нова европейска стратегия за сигурност и отбрана, основаваща се на обща стратегическа култура за сигурност. Реципрочно, и стратегическата концепция на НАТО се нуждае и от някои актуализации. Необходимо е координиране и споделяне на капацитета в ЕС; както и създаване на ефективно действаща дългосрочна система за ранно предупреждение, подкрепена от всички държави-членки, която максимално да предвижда и предотвратява бъдещи конфликти. Необходим е евроатлантически интеграционен подход на черноморските страни в постсъветското пространство.¹¹⁹

Инициативите на ЕС за „обединяване и споделяне“ и на НАТО за „интелигентна отбрана“ за изграждане на европейска архитектура за сигурност

Хипотезата, че съвременната среда за сигурност предполага по-добро взаимодействие между НАТО и ЕС, което може да се допълни чрез успешното сътрудничество между двата съюза и страните-членки чрез инициативите за

---

¹¹⁷ NATO and EU in the context of Energy security and Global commons (The situation in Ukraine - a case study for the Black sea region), Monika Panayotova, <http://tksi.org/JOURNAL-KSI/PAPER-PDF-2015/2015-2-07.pdf>, последен достъп: 06.03.2019 г.

¹¹⁸ Пак там.

¹¹⁹ Пак там.

интелигентна отбрана и обединяване и споделяне на способности, което може да бъде осигурен адекватен отговор на заплахите пред сигурността в XXI-ви век.¹²⁰

Двете инициативи за Обединяване на способностите и Споделяне на разходите на ЕС и за Интелигентна отбрана на НАТО, създават предпоставки за оптимизиране на наличните ресурси и способности и обмяна на опит, който специално по-малките държави-членки на двата съюза не биха могли да натрупат сами. По този начин специализирайки се и обучавайки своите въоръжени сили, те дават добавена стойност към общия отбранителен потенциал. Ето защо и в Стратегическата концепция на НАТО от 2010 г. се отбелязва, че един от ключовите елементи за стратегическото партньорство между ЕС и НАТО е развитието и взаимодопълняемостта в способностите на страните-членки.¹²¹

В тази връзка предпоставка за успеха на двете концепции е необходимостта от политическа воля и доверие между държавите-членки, както и склонност да модернизират своите отбранителни способности, така че да бъде даден тласък в трите основни области на взаимодействие: *разширяване на политическите консултации, *практическо сътрудничество в операциите и *развитие на способностите, избягвайки дублирането, оптимизирайки и споделяйки разходите.¹²²

Ролята на САЩ в отношенията НАТО-ЕС

Партньорството между ЕС и САЩ се основава на силни политически, културни, икономически и исторически връзки и споделени ценности. Последните включват: свободата, демокрацията, насърчаване на мира и стабилността, правата на човека и принципите на правовата държава, както и на общи цели като благоденствие, сигурност, отворени и интегрирани икономики, социален напредък и приобщаване, устойчиво развитие и мирно разрешаване на конфликти. Както САЩ, така и ЕС са демокрации, прилагащи принципите на правовата държава, с функциониращи системи на взаимозависимост и взаимоограничаване на законодателната, изпълнителната и съдебната власт. Така, макар в краткосрочен план това партньорство да е изправено пред значителен брой предизвикателства и смущения; дългосрочните му основи все пак

---

¹²⁰ Панайотова, М., (2017), Сигурността и отбраната на ЕС след Лисабонския договор и Стратегическата концепция на НАТО от 2010 г., Институт за икономическа политика, София, с. 81.

¹²¹ Пак там, с. 81.

¹²² Пак там, с. 82.

остава стабилни и сътрудничеството между ЕС и САЩ като партньори със сходни възгледи остава от решаващо значение.¹²³

Постепенната интеграция на ЗЕС в ЕС, се възприема не като отдалечена и доста неопределена политическа цел, а като непосредствена задача в политическата практика. Тази задача се реализира наложилия се в Европейския съюз консенсус; както и чрез фактическото признание от страна на САЩ за необратимостта в процесите на развитие на европейските институции¹²⁴

НАТО е основният гарант за колективната отбрана на Европа. САЩ потвърждават ангажимента си към НАТО и европейската сигурност и подчертават, че задълбочаването на сътрудничеството между ЕС и НАТО засилва и трансатлантическото партньорство.¹²⁵

НАТО, Русия и европейската архитектура за сигурност

Създаване на Съвета НАТО-Русия

Съветът НАТО-Русия е създаден на срещата на върха НАТО-Русия в Рим на 28 май 2002 г. Той заменя Постоянния съвместен съвет (PJC). Последният е форум за консултации и сътрудничество, създаден през 1997 г. от Учредителен акт НАТО-Русия за взаимни отношения, сътрудничество и сигурност, който и остава официална основа на отношенията НАТО-Русия. Съветът НАТО-Русия е механизъм за консултации, изграждане на консенсус, сътрудничество, постигане на съвместни решения и предприемане на съвместни действия, в които отделните държави-членки на НАТО и Русия работят като равни партньори по широк спектър от въпроси от общ интерес, свързани със сигурността.¹²⁶ Държавите-членки на НАТО работят с Русия като равни партньори и в области от взаимен интерес. Членовете на Съвета НАТО-Русия, действуват в своя национален капацитет и по начин, съответстващ на техните колективни ангажименти и задължения; те взимат съвместни решения и носят еднаква отговорност, -индивидуално и съвместно за тяхното изпълнение.¹²⁷

Ролята на Русия в европейската архитектура за сигурност

---

¹²³ Относно актуалното състояние на отношенията между ЕС, САЩ и НАТО (2017/2271(INI)), Доклад на ЕП, http://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-8-2018-0251_BG.html, последен достъп: 03.07.2019 г.

¹²⁴ Кръстев, Д., (2010), Политика на ЕС в областта на сигурността, Военно издателство, стр. 50

¹²⁵ Относно актуалното състояние на отношенията между ЕС, САЩ и НАТО (2017/2271(INI)), Доклад на ЕП, http://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-8-2018-0251_BG.html, последен достъп: 03.07.2019 г.

¹²⁶ NATO – Russia Council, <https://www.nato.int/nrc-website/en/about/index.html>, последен достъп: 09.03.2019 г.

¹²⁷ Пак там.

В продължение на повече от две десетилетия НАТО работи за изграждане на партньорство с Русия, развиване на диалог и практическо сътрудничество в области от взаимен интерес. Отношенията НАТО – Русия започват след края на Студената война, когато Русия се присъединява към Северноатлантическия съвет за сътрудничество (1991). Форумът за диалог е успешно продължен през 1997 г. от Евроатлантическия съвет за партньорство, който обединява всички съюзници и държави партньори в евроатлантическата зона.¹²⁸ Практическото сътрудничество започва след присъединяване на Русия към програмата "Партньорство за мир" (1994) и разполагане на миротворци в подкрепа на ръководените от Алианса операции по мироопазване в Западните Балкани . Учредителният акт НАТО-Русия от 1997 предоставя формална основа на двустранните отношения.¹²⁹

Военните действия на Русия в Грузия през август 2008 г. водят до спиране на официалните заседания на Съвета НАТО-Русия и до преустановяване на сътрудничеството в някои области до пролетта на 2009 г. Съюзниците призовават Русия да оттегли подкрепата си за сепаратистките райони Абхазия и Южна Осетия.¹³⁰ Гражданското и военно сътрудничество в рамките на Съвета НАТО-Русия обаче се преустановява напълно през април 2014, в следствие анексията на Крим от страна на Русия и последвалата криза в Югоизточна Украйна. Опасения за продължаваща дестабилизация и военни действия, както и циклично проявяваща се агресивна реторика далеч надхвърлят границите на Украйна и обхващат региони от Балтийско до Черно море. Въпреки всичко, политическите и военните канали за комуникация между Русия и Алианса остават отворени.¹³¹

Кибер пространството в политиката за сигурност на НАТО и ЕС

Защитата на информационната инфраструктура е приоритет на НАТО, ЕС и страните членки. За един кратък исторически период вече са разработени национални и съюзни политики, стратегии и планове за кибер отбрана и сигурност. Независимо от предприеманите и прилагани мерки за сигурност броят на атаките срещу информационните системи ежегодно нараства. Въпреки, че се усъвършенстват методите и средствата, хакерите остават невидими, нанасяйки негативен ефект, както на икономиката, така и на сигурността. Освен анонимните хакери налице са и данни, че в

---

¹²⁸ Пак там.

¹²⁹ Пак там.

¹³⁰ Пак там.

¹³¹ Relations with Russia, https://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_50090.htm, последен достъп: 09.03.2019 г.

отделни страни се създават способности на държавно ниво за атака на кибер пространството на потенциалните врагове. Включването на кибер пространството като потенциална среда на военно противоборство изисква на неговата защита да се даде висок приоритет.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: ПРАКТИКО-ПРИЛОЖНИ АСПЕКТИ И ПОЛИТИЧЕСКИ ПРЕПОРЪКИ

Промените в системата на международните отношения в Европа от 1989 насам са фактор с дългосрочно въздействие върху профила, структурата и стратегическото планиране в Северноатлантическия съюз. Историческите съкращения в системата на конвенционалните и неконвенционалните въоръжени сили бяха последвани от разработване на нови политически, организационни и военно технически стратегии на Северноатлантическия договор. Те включват ангажимент към активен диалог и сътрудничество с държавите от Централна и Източна Европа и новите независими държави на територията на бившия Съветски съюз; развитие на интензивни работни взаимоотношения с други институции, по-специално със ЗЕС; и въвеждане на нови осъвременени командни и силови структури, съответстващи на променените международни реалности.¹³²

Бъдещата политика за сигурност на Алианса се основава на три взаимно свързани елемента: диалог; сътрудничество и поддържане на необходимите условия за осъществяване на колективна отбрана, когато това се налага. Всеки един от тези елементи – както и всички заедно - имат за цел да гарантират предотвратяване и управление на кризи в орбитата на Европейската сигурност, - както и отвъд нея.¹³³

Развитието на европейска идентичност и европейска система за отбрана се признава от страна на Алианса като Европейския стълб укрепващ неговата цялост и ефективност. Успоредно с тези взаимно подсилващи се процеса държавите-членки изразяват волята си за засилване на трансатлантическа връзка, стратегическото единство и неделимостта на сигурността.¹³⁴

Военно - технически въпроси

---

¹³² NATO HANDBOOK, (1992), NATO OFFICE OF INFORMATION AND PRESS BRUSSELS, http://archives.nato.int/uploads/r/null/1/4/145732/0050_NATO_Handbook_1992_ENG.pdf, последен достъп: 04.04.2019 г.

¹³³ Пак там.

¹³⁴ Пак там.

Сътрудничеството в изграждането на капацитет включва дългосрочна визия и програма за действие. Последните до голяма степен зависят от готовността на държавите-членки. Институциите и държавите членки следва да се възползват от генерираната до този момент динамика; да се научат да работят заедно по все по-ефективен и ефикасен начин; да насочат конструктивно усилията си към по-тясно институционално сътрудничество. Перспективният синтез в инициативи на ЕС и НАТО изисква дългосрочен и стратегически подход в изграждане на устойчиви междуинституционални взаимоотношения. Правителствата на страните-членки са идентифицирали конкретни заплахи по отношение на които те смятат че НАТО и ЕС могат да осигурят допълнителен набор от реактивни способности. Те също така разбират, че при непредвидени обстоятелства, съвместната работа не е просто възможност – а необходимост. ЕС не разполага с адекватен капацитет, съответстващ на военни условия; а НАТО – страда от обратния дефицит: военният капацитет на организацията изисква балансиращи политически и цивилни структури. НАТО и ЕС следователно трябва да разработят механизми, които да им позволят предприемане на съвместни операции по време на криза. Тези са съществена част от новата Европейска архитектура за сигурност. НАТО и ЕС могат да бъдат ефективни в съвместно управление на кризи единствено ако структурата на тяхното сътрудничество е утвърдена преди възникването на кризата и включва пълния спектър от способности.¹³⁵

Политическо планиране и организационни механизми за вземане на решения

Бъдещи работни срещи между НАТО и ЕС следва да интегрират в дневния ред на дебата опорни точки в идентифициране на бъдещи непредвидени обстоятелства и набележат потенциалните съвместни ответни действия, с ясно разпределение на задачите между двете институции. Потенциалните "горещи точки" в управлението на кризи следва да отчитат възможностите за координация между военния капацитет на НАТО; и гражданския и военен капацитет на ЕС; както и глобализацията в контекст на съвместните операции на НАТО и ЕС. За разлика от периода на Студената война когато трансатлантическото сътрудничество в сферата на отбраната бе ограничено до Европейския регион, понастоящем НАТО и ЕС оперират "извън конвенционалната зона

---

¹³⁵ Frances G. Burwell David C. Gompert Leslie S. Lebl Jan M. Lodal Walter B. Slocombe, (2006), *Transatlantic Transformation: Building a NATO-EU Security Architecture*, Policy Paper, The Atlantic Council of the United States, 1101 15TH STREET NW, 11TH FLOOR WASHINGTON, DC 20005, с. 15.

на техните действия", а възможността мисия на едната организация да доведе до участие на другата е много голяма.¹³⁶

Консултациите на НАТО нарастващо ще включват проблеми свързани с политическата интеграция на Европа, в степента в която ЕС поема отговорност за важни въпроси, свързани със сигурността. На свой ред, новите отговорности на ЕС в областта на сигурността допринасят за нарастваща спойка и единодействие в НАТО; и с времето това вероятно ще се случва все по-често и ще засяга по-широк кръг от въпроси. Това перспективно ще наложи по-единен подход между членовете на ЕС в НАТО.¹³⁷

Самооценка на приноса в дисертационния труд:

1. Потвърждаване на хипотезата, че сътрудничеството между НАТО и ЕС е основен гарант на Архитектурата за сигурност в Европа;
2. Измерване на значимостта и ефективността на интер-институционално взаимодействие в изграждане на международна рамка на регионална архитектура на сигурността;
3. Извеждане на препоръки и предложения по военно-технически въпроси, политическо планиране и организационни механизми за вземане на решения в сътрудничеството между НАТО и ЕС.

Публикации, свързани с темата на дисертацията:

1. „Реформите на НАТО в края на 20-ти век”, Списание: Международна политика, брой 4, 2010 г.
2. „Сътрудничество между НАТО и ЕС за изграждане на Архитектура за сигурност в Европа /1992-2002/”, под печат, сборник от Юбилейната международна конференция на катедра „Политология“, СУ „Климент Охридски“, 27 май 2017 г.
3. „Ролята на НАТО за сигурността на Балканите в края на 20-ти и началото на 21-ви век”. Публикуван в сборник „Докторантски четения 1/2017”, Университетско издателство „Св. Климент Охридски”, 2018.
4. „Ролята на ЕС за сигурността на Балканите в края на 20-ти и началото на 21-ви век“, под печат, Годишник на Софийския университет „Св. Климент Охридски“, 2018 г.

---

¹³⁶ Пак там, с. 19.

¹³⁷ Пак там, с. 20.